
Sportsamenwerking in krimpgebieden

Een onderzoek naar de rol van cultuur en identiteit in het succes en falen van sportsamenwerking in krimpgebieden

“Respect voor de eigen, maar ook respect voor de identiteit van de ander. Je moet eerst begrijpen, en dan begrepen worden.”

Groningen, januari 2018

Auteur:

Christian van Urk

Studentnummer:

S3035840

Onderwijsinstelling:

Rijksuniversiteit Groningen

Faculteit:

Ruimtelijke Wetenschappen

Masterprogramma:

Culturele Geografie

Begeleider onderwijsinstelling:

Prof. dr. T. Haartsen

Samenvatting

Bevolkingskrimp en vergrijzing, commercialisatie en individualisatie van de samenleving, veranderende sportbehoefte, en gemeentelijke bezuinigingen, zetten sportverenigingen in Nederland onder druk. Met name in krimpgebieden (gebieden in Nederland met bevolkingsafname en vergrijzing) leidt dit ertoe dat sportverenigingen in hogere mate samenwerking met elkaar aangaan, vaak uit noodzaak om geen bestaansrecht te verliezen. Sportsamenwerking wordt echter vaak bestempeld als problematisch, vanwege veronderstelde cultuur- en identiteitsverschillen tussen verenigingen en tussen dorpen, rivaliteit, en sentimenten van vroeger. Hier ligt een uitdaging, aangezien de aanwezigheid van sportverenigingen door velen als een belangrijk aspect van lokale leefbaarheid wordt gezien. Het is echter onduidelijk wat precies de rol van cultuur en identiteit is in het succes en falen van sportsamenwerking in krimpgebieden.

Uit dit onderzoek blijkt dat cultuur en identiteit op verschillende manieren plek in nemen in zowel sportspecifieke als sportbrede samenwerking in krimpgebieden. Wat met name interessant is, is dat in alle onderzochte samenwerkingsverbanden aangegeven wordt dat de leden het onderling goed met elkaar kunnen/konden vinden; zelfs in de minder succesvolle of mislukte samenwerkingsverbanden of fusies. Van grote cultuur- en identiteitsverschillen onder de leden van verschillende verenigingen lijkt weinig sprake. In plaats van dat samenwerking belemmerd wordt door cultuurverschillen, lijkt samenwerking eerder een middel om de vereniging dichter bij elkaar te brengen, in tijden waar samenwerking noodzakelijk geacht wordt door de krimpproblematiek. Wel blijkt de angst om op termijn afscheid te moeten nemen van sportvoorzieningen in het eigen dorp zeer aanwezig binnen de sportverenigingen. Door goede afspraken te maken over onder andere het gebruik van accommodaties (met name in het geval van samenwerking tussen dorpen), en het gebruik van clubkleuren en symboliek (het combineren van de clubkleuren tot een nieuwe tenue), blijkt dat er een nieuwe gezamenlijke identiteit kan ontstaan waar beide verenigingen zich in herkennen.

Belangrijk is dat samenwerkende sportverenigingen een bestuur en voorzitter hebben die zich neutraal opstellen en geen gekleurde bril op hebben, open staan voor de dialoog en toenadering zoeken met de andere verenigingen en organisaties, en de eigen vereniging daarin adequaat betrekken door goede interne communicatie. Hiernaast is het zeer belangrijk dat alle betrokken partijen als gelijkwaardige gesprekspartners in het proces betrokken worden. Juist het gebrek aan de bovenstaande factoren blijkt aanleiding te hebben gevormd voor het falen binnen de mislukte sportsamenwerking in dit onderzoek. Verder wordt een procesmanager of -begeleider in meerdere interviews aangeraden als geschikt middel om binnen sportsamenwerking objectief toe te zien op de procesvoering en het vormen van draagvlak.

Woord vooraf

Voor u ligt het eindresultaat van mijn thesisonderzoek naar de rol van cultuur en identiteit in het succes en falen van sportsamenwerking in krimpgebieden. Dit onderzoek is uitgevoerd ter afronding van mijn masteropleiding Culturele Geografie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Met trots kan ik zeggen dat ik het onderzoeksproces vol enthousiasme en plezier doorlopen heb. Met name het combineren van mijn passie voor sport met het onderzoeksveld van de culturele geografie, is een interessante en leerzame uitdaging gebleken.

Gepaste dankbaarheid gaat uit naar alle verenigingsvoorzitters en professionals voor hun medewerking aan het onderzoek. De openheid en gedeelde passie voor sport tijdens de interviews zal mij niet snel ontgaan. Ook wil ik mijn begeleidend docent Tialda Haartsen hartelijk bedanken voor haar enthousiasme, de fijne gesprekken en de goede feedback.

Ik wens u veel leesplezier!

Christian van Urk

Januari, 2018

Inhoudsopgave

1. Introductie	7
1.1 Achtergrond en aanleiding	7
1.2 Relevantie van het onderzoek	8
1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen	9
1.4 Leeswijzer	9
2. Theoretisch kader	11
2.1 Levensvatbaarheid sportverenigingen in krimpgebieden	11
2.2 Maatschappelijke ontwikkelingen en de positie van sportverenigingen	13
2.2.1 <i>Verschuivingen in de Nederlandse verenigingsstructuur</i>	13
2.2.2 <i>Markbenadering sportverenigingen</i>	14
2.2.3 <i>De sporter als consument?</i>	15
2.3 Sportparticipatie en identiteit	16
2.3.1 <i>Persoonlijke identiteit</i>	16
2.3.2 <i>Collectieve identiteit</i>	17
2.3.3 <i>Sociale identiteit</i>	18
2.3.4 <i>Plaatsidentiteit</i>	19
2.4 Sportsamenwerking en procesvoering	20
2.4.1 <i>Varianten van sportsamenwerking</i>	20
2.4.2 <i>Formele afhandeling sportsamenwerking KNVB</i>	20
2.4.3 <i>Wat is succesvolle samenwerking?</i>	21
2.5 Conceptueel model	22
3. Onderzoeksmethoden	23
3.1 Afbakening onderzoek	23
3.2 Kwalitatieve onderzoeksmethode	23
3.3 Casebeschrijving deel I: Samenwerking tussen voetbalverenigingen	24
3.3.1 <i>Succesvolle samenwerking binnen dorp</i>	24
3.3.2 <i>Succesvolle samenwerking tussen dorpen</i>	25
3.3.3 <i>Mislukte fusie tussen dorpen</i>	25
3.4 Casebeschrijving deel II: Sportbrede samenwerking en beleidsperspectief ...	25
3.4.1 <i>Mislukte multifunctionele sportaccommodatie</i>	26
3.4.2 <i>Samenwerking vanuit perspectief KNVB</i>	26

3.4.3 Sportbrede samenwerking	26
3.5 Interviewtechniek.....	27
3.6 Respondentenschema	28
3.7 Datakwaliteit en ethiek	29
3.8 Data-analyse	29
3.8.1 Stap 1: Ontwikkeling coderingschema	30
3.8.2 Stap 2&3: Transcriberen en codering interviews.....	30
3.8.3 Stap 4&5: Categoriseren en analyseren van data.....	31
4. Resultaten deel I: Het verhaal van de sportsamenwerking	32
4.1 Succesvolle samenwerking binnen dorp	32
4.2 Succesvolle samenwerking tussen dorpen	35
4.2.1 Samenwerking jeugd FC Leo en VV Kloosterburen.....	35
4.2.2 Eenrum-Kloosterburen Combinatie (EKC)	37
4.3 Mislukte fusie.....	39
4.4 Mislukte multifunctionele sportaccommodatie	42
4.5 Samenwerking vanuit perspectief KNVB.....	44
4.6 Sportbrede samenwerking	45
4.6.1 Sportbrede samenwerking Leens.....	46
4.6.2 Sportdorp	46
5. Resultaten deel II: Theoretische verbandlegging.....	49
5.1 Cultuur & Identiteit.....	49
5.2 Samenwerking & Proces	50
6. Conclusie.....	52
5.1 Beantwoording onderzoeksvragen	52
5.2 Discussie.....	53
5.3 Aanbevelingen.....	54
Literatuurlijst.....	56
Bijlage I Interviewguide.....	61
Bijlage II Coderingschema.....	63

1. Introductie

1.1 Achtergrond en aanleiding

Sportverenigingen zijn onderhevig aan verschillende sociale- en economische ontwikkelingen die plaatsvinden in de Nederlandse maatschappij (Hoekman et al., 2015; Lucassen en van der Roest, 2011; Boessenkool et al., 2011). Onder andere bevolkingskrimp en vergrijzing, commercialisatie en individualisatie van de samenleving, veranderende sportbehoefte, en gemeentelijke bezuinigingen, zetten sportverenigingen in Nederland onder druk, waaronder de traditionele verenigingsstructuur die de Nederlandse sport kenmerkt, en vereisen sportverenigingen om veerkrachtig en flexibel te zijn. Voornamelijk kleine sportverenigingen ondervinden druk op het waarborgen van voldoende bestaansrecht, aldus Hoekman et al., 2015. Door heel Nederland spelen sportverenigingen op variërende en creatieve manieren in op deze veranderingen (Boessenkool et al., 2011). Sommige sportverenigingen hebben ervoor gekozen om te blijven functioneren op de traditionele manier, terwijl andere verenigingen een keuze gemaakt hebben om te transformeren naar moderne dienstverlenende organisatie, aldus Boessenkool et al. Hoewel niet gespecificeerd door Boessenkool et al., kan aangenomen worden dat hier bedoeld wordt dat traditioneel functionerende sportverenigingen intern gericht blijven, terwijl moderne verenigingen versterking zoeken buiten de eigen club. De afgelopen jaren hebben de bovenstaande ontwikkelingen ervoor gezorgd dat sportverenigingen in hogere mate samenwerking aangaan met andere organisaties en sportverenigingen; vrijwillig of uit noodzaak om bestaansrecht in de toekomst te behouden. De intensiteit van sportsamenwerking verschilt in hoge mate. Samenwerking kan variëren van regelmatig overleg tot gemeenschappelijk gebruik van (financiële) middelen en faciliteiten, of zelfs leiden tot een fusieproces (Lucassen en van der Roest, 2011).

Met name in krimpgebieden zijn de bovenstaande ontwikkelingen aan de orde van de dag. De term 'krimpgebied' wordt door de Rijksoverheid gebruikt voor regio's in Nederland welke onderhevig zijn aan demografische veranderingen, waaronder bevolkingsdaling en vergrijzing (Rijksoverheid, 2015). De Rijksoverheid heeft negen gebieden geïdentificeerd die worden bestempeld als krimpgebied. Tot deze gebieden behoren onder andere Noordoost Friesland, De Achterhoek en De Marne. Daarnaast heeft de Rijksoverheid 11 anticipeerregio's aangewezen die momenteel nog niet kampen met een teruglopend inwoneraantal, maar in de toekomst wel volgens de prognoses (Rijksoverheid, 2015). Met name in krimpgebieden komt door bevolkingsafname en vergrijzing de levensvatbaarheid van verschillende voorzieningen, waaronder de Nederlandse sportverenigingen, in het geding (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011b). Deze externe druk op de toekomstbestendigheid van sportverenigingen neemt naar verwachting de komende jaren verder toe (Hoekman et al., 2015). Daarnaast hebben veel gemeenten in krimpgebieden bezuinigd op hun budget voor het onderhouden van sportvoorzieningen, als gevolg

van andere korte termijntaken die veel financiële investering behoeven (Public Result, 2015). Het is niet verassend dat met name in dit soort gebieden in hogere mate samenwerking ontstaat tussen sportverenigingen – maar ook tussen sportverenigingen en publieke- en welzijnsorganisaties – met als doel de toekomstbestendigheid van sportverenigingen te vergroten en de leefbaarheid van de omgeving te waarborgen (Public Result, 2015). Sportsamenwerking wordt echter vaak bestempeld als problematisch, wat tevens gebleken is uit eerder uitgevoerd onderzoek. Leden van sportverenigingen identificeren zich vaak enkel met hun eigen vereniging en dorp ('in-groups'), en niet met andere verenigingen of dorpen ('out-groups') (Public Result, 2015; Jones & McEwen, 2000; Snow, 2001; Kuhn, 2014; Rees et al. 2015). Dit belet veel verenigingen om samenwerking met elkaar aan te gaan, hoewel de nood tot samenwerking vaak hoog is (Public Result, 2015; Lucassen & van der Roest, 2011).

1.2 Relevantie van het onderzoek

Dit onderzoek richt zich op hoe cultuur en identiteit, maar ook communicatie en procesvoering, een rol spelen in het succes en falen van sportsamenwerking in krimpgebieden. Wordt binnen samenwerkende verenigingen een verlies van de eigen identiteit ervaren? Belemmert dit de samenwerking? Of leidt de samenwerking juist tot een nieuwe gezamenlijke identiteit waar leden uit beide verenigingen zich in herkennen? En wat doet dit met rivaliteit, clubkleuren en accommodaties? De mate waarin sportparticipatie kan leiden tot gevoel van identiteit of toebehoren ('ergens bij horen'), is reeds aan de orde gekomen in sociaalwetenschappelijk onderzoek (Onder andere in: Kuhn, 2014; Zucchermaglio & Alby, 2011). Welke verbanden er bestaan tussen cultuur en identiteit en het succes van sportsamenwerking, in het licht van bevolkingskrimp en vergrijzing, is tot op heden echter een onderbelicht onderwerp in sociaalwetenschappelijk onderzoek. Vanuit deze achtergrond kan dit onderzoek een bijdrage leveren aan het hedendaagse wetenschappelijk debat met betrekking tot dit onderwerp.

Hoewel de leefbaarheid van een omgeving en welzijn in grote mate individueel gewaardeerd wordt (Ruth & Franklin, 2013; Veenhoven, 1999), en onderzoek van de invloed van sportverenigingen op de leefbaarheid van krimpgebieden schaars is, wordt aan sportverenigingen in het algemeen een grote maatschappelijke waarde toegedicht en wordt aangenomen dat vitale sportverenigingen van belang zijn voor het waarborgen van leefbaarheid in krimpgebieden (Hoekman et al., 2015). Sportverenigingen dragen bij aan de gezondheid van mensen (Campbell en Hausenblas, 2009), en het vormen van sociale cohesie (Knol et al., 2002; Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011b). Bovendien draagt de aanwezigheid van sportverenigingen in de eigen omgeving bij aan trots, een eigen identiteit en een wij-gevoel (Van Alkemade et al., 2014). Dit onderzoek sluit aan bij eerder verricht onderzoek door te stellen dat sportverenigingen van belang zijn voor de leefbaarheid binnen krimpgebieden, en dat trots, een gevoel van identiteit, en een wij-gevoel, belangrijke aspecten zijn om deze leefbaarheid te waarborgen en waar mogelijk te versterken. Dit onderzoek richt zich op het analyseren van de cultuur en identiteit, en

mogelijke verschillen hierin, van samenwerkende sportverenigingen, en hoe sportverenigingen in het proces van samenwerking met cultuuraspecten omgaan. Ook wordt onderzocht welke relaties bestaan tussen cultuur en identiteit, en het succes van sportsamenwerking. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen waardevol zijn voor samenwerkende sportverenigingen, verenigingen die momenteel hun mogelijkheden hierin verkennen, procesbegeleiders en beleidsmakers, en wellicht bijdragen aan het succes van huidige en toekomstige sportsamenwerking, ten gunste van lokale en regionale leefbaarheid en welzijn.

1.3 Doelstellingen en onderzoeksvragen

Een eerste onderzoeksdoelstelling is het inzicht bieden in hoe cultuur en identiteit, en daarnaast communicatie en procesvoering, een rol spelen in sportsamenwerking in krimpgebieden. Een tweede doelstelling is om deze inzichten te vertalen naar aanbevelingen en succesfactoren hoe constructief omgegaan kan worden met factoren als cultuur en identiteit binnen sportsamenwerking, ten bate van succesvolle sportsamenwerking en vitale sportverenigingen. In het kader van deze doelstellingen zijn twee aan elkaar gelinkte onderzoeksvragen geformuleerd:

Wat is de rol van cultuur en identiteit in het succes en falen van sportsamenwerking in gebieden met bevolgingskrimp en vergrijzing?

Hoe kan constructief worden omgegaan met cultuur en identiteit in het proces van sportsamenwerking?

In het onderzoek wordt vanuit verschillende perspectieven de bovenstaande onderzoeksvragen behandeld. Een eerste is het verenigingsperspectief. Met name door de ogen van voorzitters van samenwerkende sportverenigingen worden de onderzoeksvragen ter sprake gebracht door middel van interviews. Naast deze interne blik op samenwerking, zijn gesprekken gevoerd met procesbegeleiders en adviseurs die affiniteit hebben met sportsamenwerking, zonder zelf deel uit te maken van een sportvereniging. Ook is gesproken met projectleiders van onder andere de KNVB (Koninklijke Nederlandse Voetbalbond) en Huis voor de Sport Groningen die samenwerking initiëren en faciliteren middels verschillende projecten. Het onderzoek omhelst dus zowel het perspectief van sportverenigingen (intern perspectief) en professionals (extern perspectief), in de context van bevolgingskrimp en actuele sportontwikkelingen.

1.4 Leeswijzer

Voordat ingegaan kan worden op de resultaten van het onderzoek, wordt in hoofdstuk 2 het onderzoek ingebed in een internationaal theoretisch kader. In deze theoretische inbedding wordt ingegaan op bestaand onderzoek met betrekking tot sportsamenwerking, cultuur en identiteit, en procesvoering. Dit hoofdstuk wordt afgesloten met een conceptueel model. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 beschreven bij wie op welke manier data verkregen is, en hoe deze data is geanalyseerd ter

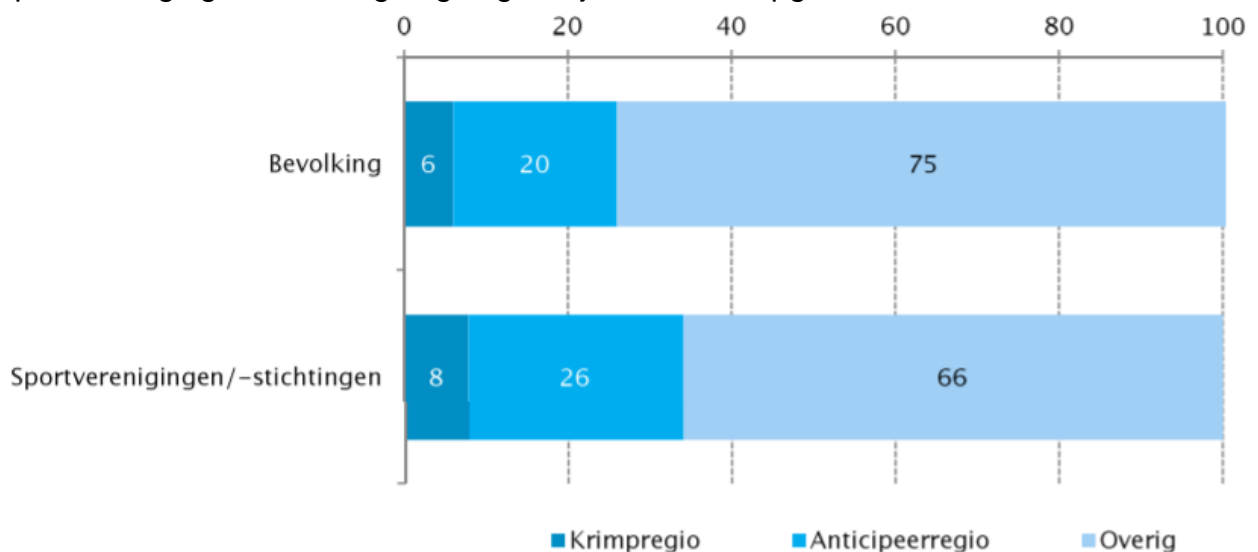
beantwoording van de onderzoeksvragen. Vervolgens komen de resultaten aan bod in hoofdstuk 4 en hoofdstuk 5. In hoofdstuk 4 wordt het verhaal van de geïnterviewden zo nauwkeurig mogelijk weergegeven. Vervolgens worden in hoofdstuk 5 concrete verbanden gelegd tussen sportsamenwerking en de verschillende theorieën en begrippen die centraal staan in het theoretisch kader. In hoofdstuk 6 worden de onderzoeksvragen concreet beantwoord, is een discussie opgenomen, en worden aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek.

2. Theoretisch kader

Dit hoofdstuk biedt inzicht in hedendaags onderzoek en bestaande literatuur met betrekking tot ontwikkelingen op het gebied van sportsamenwerking en het concept identiteit. Eerst is onderzocht in welke mate bevolkingskrimp en vergrijzing daadwerkelijk het voortbestaan van sportverenigingen bedreigt, en aansluitend aanleiding vormt voor het ontstaan van nieuwe sportsamenwerking. Ook wordt ingegaan op hoe veranderingen in de Nederlandse sportcultuur positie innemen in dit proces. Vervolgens is het concept identiteit behandeld. Wat is identiteit en hoe verhoudt zich dit tot sportparticipatie, en hoe kan identiteit het gedrag van mensen en groepen beïnvloeden? Daarnaast wordt ingegaan op bestaande theorieën met betrekking tot sportsamenwerking en procesvoering. Afsluitend wordt het literatuuronderzoek samengebracht in een conceptueel model.

2.1 Levensvatbaarheid sportverenigingen in krimpgebieden

Het W.J.H. Mulier Instituut, centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek, verricht onderzoek naar de staat van sportverenigingen in krimpgebieden. In een recente publicatie door het Mulier Instituut, geven Hoekman et al. (2015) aan dat het totaalaantal sportverenigingen in gebieden met vergrijzing en bevolkingskrimp tot op heden niet significant afwijkt van andere gebieden. De data laat daarnaast zien dat het aantal sportverenigingen/-stichtingen in krimpgebieden relatief talrijk zijn ten opzichte van andere regio's in Nederland (Figuur 1). Dit suggereert dat sportvoorzieningen in krimpgebieden tot op heden goed staande blijven ondanks de bevolkingskrimp en vergrijzing. De getallen in deze figuur zijn de percentages van de bevolking, en van sportverenigingen/-stichtingen, woonachtig of aanwezig in krimpregio's, anticipeerregio's, of regio's zonder krimpverschijnselen. 6% van de Nederlandse bevolking is bijvoorbeeld woonachtig in een krimpgebied, terwijl 8% van alle sportverenigingen/-stichtingen gelegen zijn in een krimpgebied.

Figuur 1: Verdeling Nederlandse bevolking en Nederlandse sportverenigingen/-stichtingen naar regio. Bron: Hoekman et al. (2015)

Krimpgebieden zijn over het algemeen relatief dunbevolkte gebieden met een lage mate van stedelijkheid (van Eck et al., 2015). De constatering dat sportvoorzieningen goed staande blijven in krimpgebieden wordt verder bevestigd door het gemiddeld aantal sportaccommodaties per 10.000 inwoners in niet stedelijke gebieden. In de data die Hoekman et al. presenteren, blijkt dat het aantal sportaccommodaties in niet stedelijke gebieden per 10.000 inwoners hoger ligt dan in zeer stedelijke gebieden, maar dat de gemiddelde afstand naar deze accommodaties wel veel langer is (Figuur 2).

	Gem. aantal accommodaties per 10.000 inwoners	Gem. afstand (meters) naar dichtstbijzijnde accommodatie
Mate van stedelijkheid		
zeer sterk stedelijk	3,49	419
sterk stedelijk	5,22	543
matig stedelijk	6,07	629
weinig stedelijk	8,59	722
niet stedelijk	11,38	912

Figuur 2: Verdeling sportaccommodaties ten opzichte van stedelijkheid. Bron: Hoekman et al. (2015)

Een eerste blik op de data scheidt het vermoeden dat sportverenigingen en sportaccommodaties goed staande blijven en gezond functioneren in krimpgebieden. Het is echter belangrijk nadruk te leggen op het feit dat sportverenigingen in krimpgebieden relatief weinig leden hebben vergeleken met andere regio's in Nederland, en dat de verenigingen actief zijn op kleinschalige sportaccommodaties, aldus Hoekman et al. Door heel Nederland neemt het aantal sportverenigingen af; een trend die het snelst plaatsvindt in krimpgebieden. Bevolkingsafname en vergrijzing zet de tot op heden talrijke maar kleine sportverenigingen in krimpgebieden onder druk, zo wordt duidelijk uit het onderzoek. Concreet gebeurt dit onder andere door afname van het ledenaantal, minder aanwas van (jeugd)leden, vergrijzing van het ledenbestand, en minder beschikking tot vrijwilligers. Naar verwachting zal de druk op sportverenigingen door de krimpproblematiek in de toekomst enkel maar verder toenemen, zo wordt ook aangegeven door Van Alkemade et al., (2014). Verenigingen die onvoldoende op deze ontwikkelingen in weten te spelen lopen het risico hun positie in de gemeenschap, en daarmee hun bestaansrecht, te verliezen. Het is belangrijk om het ledenaantal van sportverenigingen op peil te houden om de gewenste kwaliteit aan te kunnen blijven bieden, zo stellen Hoekman et al. Naast het waarborgen van voldoende leden, is het belangrijk de maatschappelijke positie van de sportvereniging als sociale ontmoetingsplek te behouden. Draagvlak onder inwoners en de leden is essentieel voor het voortbestaan van een sportvereniging, zo stellen Hoekman et al., en is daarnaast de bakermat van nieuwe initiatieven om de vereniging

toekomstbestendig te maken voor de gevolgen van bevolkingskrimp en vergrijzing. Deze conclusie wordt tevens bevestigd door het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011b).

Ook vanuit het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (NNB) is onderzoek verricht naar de gevolgen van bevolkingskrimp en vergrijzing op voorzieningen, waaronder sportverenigingen, in Nederland (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011b). In hun paper stelt het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling dat draagvlak van groot belang is voor het voortbestaan van (sport)voorzieningen. Deze bevinding sluit aan bij de onderzoeksbevindingen van Hoekman et al. (2015). Echter, vaak wordt een kleiner aantal inwoners en bevolkingskrimp direct gerelateerd aan een afnemend draagvlak voor voorzieningen en een afnemend aantal voorzieningen. Deze relatie is echter niet zo zwart-wit als het lijkt. Het is namelijk niet waar dat krimp en vergrijzing per definitie leiden tot een afname van het gebruik van (sport)voorzieningen en een verminderd draagvlak voor het in standhouden van deze voorzieningen, aldus het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011b). Een afname van het gebruik van sportvoorzieningen is zelden toe te schrijven is aan slechts bevolkingskrimp en vergrijzing; het gaat hand in hand gaat met maatschappelijke veranderingen en veranderingen in de sportwensen van inwoners, aldus het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling Juist de manier waarop sportverenigingen weten in te spelen op bevolkingskrimp en maatschappelijke veranderingen staat aan de basis van de toekomstbestendigheid van sportverenigingen. Op welke manier maatschappelijke veranderingen en ontwikkelingen in de sportcultuur van invloed zijn op het sportklimaat in krimpgebieden wordt in het komende hoofdstuk verder uitgewerkt.

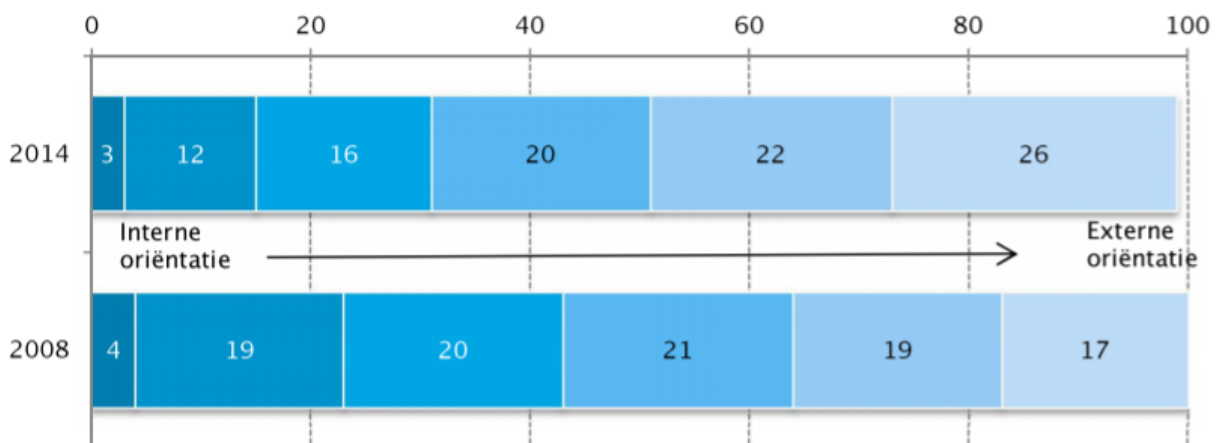
2.2 Maatschappelijke ontwikkelingen en de positie van sportverenigingen

Hoewel sportverenigingen nog ruimschoots aanwezig zijn in krimpgebieden, is duidelijk dat bevolkingskrimp en vergrijzing van invloed zijn op de levensvatbaarheid van sportverenigingen in krimpgebieden, met name door een afname van het ledenaantal, minder aanwas van (jeugd)leden, vergrijzing van het ledenbestand, en minder beschikking tot vrijwilligers. Zoals in voorgaand onderzoek echter naar voren kwam, wordt aangenomen dat maatschappelijke ontwikkelingen, zoals individualisme, consumentengedrag en veranderende sportwensen, een even bepalende rol spelen in de toekomstbestendigheid van sportverenigingen in krimpgebieden.

2.2.1 Verschuivingen in de Nederlandse verenigingsstructuur

Voordat geanalyseerd kan worden in welke mate de maatschappelijke ontwikkelingen invloed uitoefenen op sportverenigingen in krimpgebieden, is het eerst belangrijk bekend te zijn met de traditionele verenigingsstructuur die de Nederlandse sport kenmerkt, en welke ontwikkelingen daarin momenteel herkenbaar zijn. Boessenkool (2011) geeft aan dat sportverenigingen traditioneel een organisatievorm kennen met een sterk uniform waarden- en normenpatroon. Democratische besluitvorming, participatie en prestatie zijn volgens hem daarbinnen bepalend. Juist het vrijwillige karakter van de Nederlandse verenigingsstructuur is bijzonder ten opzichte van andere organisatievormen. Van oorsprong is de Nederlandse sportmarkt versnipperd. De

identiteit van een vereniging is vaak traceerbaar tot ver terug in de vorige eeuw – wat ook geregeld door de geïnterviewden in dit onderzoek zal worden aangegeven – en op de meeste sportvereniging is nog altijd gemakkelijk een etiket op te plakken, volgens Boessenkool, zoals: Volks, arbeiders, studentikoos, maar soms ook Surinaams, Turks, enzovoort. Veel sportverenigingen nemen van oorsprong een kenmerkende positie in binnen een dorp of gemeenschap en bezitten dus hun eigen identiteit (Brewer & Gardner, 1996; Zucchermaglio & Alby, 2011; Public Result, 2015). Het is echter een ontwikkeling van de laatste jaren dat de versnippering in de Nederlandse sportmarkt en het traditionele gedachtegoed van ‘ieder op zich’ lijkt te verschuiven, en sportverenigingen zich meer extern gaan oriënteren (Hoekman et al., 2015; Boessenkool 2011). Met externe oriëntatie wordt bedoeld dat de muurtjes rondom de ‘traditionele’ sportvereniging lijken af te nemen. De grenzen tussen ‘wij’ en ‘zij’ lijken de afgelopen jaren minder scherp geworden, aldus Boessenkool. Daarnaast zijn er veel ontwikkelingen zichtbaar dat sportverenigingen hun perspectief verbreden en versterking zoeken buiten de eigen vereniging, of buiten de eigen sport (Hoekman et al., 2015). Er is een trend te ontdekken dat sportverenigingen in toenemende mate sport aanbieden aan zowel eigen leden en niet-leden, in samenwerking met andere sportverenigingen en niet-sportorganisaties (Hoekman et al., 2015). Deze stelling wordt bevestigd door data uit de verenigingsmotor van het Mulier Instituut. De verenigingsmotor is een uitgebreide vragenlijst die verspreid wordt onder sportverenigingen, waarin onder andere meetbaar gemaakt wordt in welke mate verenigingen extern georiënteerd zijn. Hiervoor wordt per vereniging gekeken naar het onderhouden van externe contacten, het gebruik van adviezen en ondersteuning van buitenaf, en het aangaan samenwerking. Het Mulier instituut gebruikt zes gradaties om sportvereniging te categoriseren op basis van externe oriëntatie. Figuur 3 maakt duidelijk dat sportverenigingen in toenemende mate extern georiënteerd zijn.

Figuur 3: Verschuiving oriëntatie sportverenigingen. Bron: Hoekman et al. (2015)

2.2.2 Markbenadering sportverenigingen

In de sportwereld is dus een ontwikkeling gaande dat sportverenigingen zich meer extern gaan oriënteren en de traditionele verenigingsstructuur positie lijkt te verliezen. Aangezien verenigingen met meer diverse verenigingen en organisaties het schip

ingaan, is het een interessante vraag of daardoor de marktwerking binnen de vereniging toeneemt. Van 't Verlaat (2010) heeft onderzoek gedaan naar marktwerking binnen sportbonden en sportverenigingen. Dit onderzoek werd uitgevoerd naar aanleiding van een constatering van de NOC*NSF (Nederlandse overkoepelende organisatie van sportbonden) dat sportbonden (zoals de hockeybond) onvoldoende tegemoetkwamen aan de individuele wensen en behoeften van sporters, en daarmee marktaandeel in de sportmarkt verloren hebben aan sportbeoefening buiten de georganiseerde sport, zoals particuliere sportscholen of individuele sportbeoefening, zo geeft Van 't Verlaat aan. Om die reden bood het NOC*NSF in 2005 en 2006 een marketing traject aan voor de sportbonden. Dit traject kan opgevat worden als pleidooi voor marktdenken, in plaats van enkel verenigingsdenken, aldus van 't Verlaat. Deze omslag zou de traditionele verenigingsstructuur binnen de sportbonden onder druk kunnen zetten. Van 't Verlaat stelt echter dat het verlies van marktaandeel van de georganiseerde sport slechts in kleine mate te verklaren is door het minimaal inspelen van sportbonden, en vereniging, op de individuele wensen van sporters. Een marktbenadering zou om die reden wellicht niet het beoogde effect hebben. Wat belangrijker is, is dat verenigingsstructuur dermate gericht is op de traditionele doelgroep, uit een hoger sociaal segment, dat nieuwe doelgroepen, die zich aandienen door het moderniseren en de verhoogde externe oriëntatie van sportverenigingen, zich maar beperkt thuis voelt binnen de sportverenigingen. Daarnaast is een verschuiving waarneembaar onder volwassenen tussen de 35 en 49 jaar van georganiseerde sport naar commerciële sportaanbieders, zoals sportscholen. Dit zou te maken hebben met een verandering in de motieven om te sporten in deze doelgroep; van gezelligheidsmotief naar een gezondheidsmotief. Hoe sportbonden, en sportverenigingen, op deze ontwikkelingen succesvol kunnen inspelen, is onzeker, aldus Van 't Verlaat.

2.2.3 De sporter als consument?

Aan de hand van kwalitatieve documentenanalyse, focus groepen, vragenlijstonderzoek en analyses van paneldata, heeft van der Roest (2015) onderzoek gedaan naar de vermeende consumentistische houding onder sporters, hoe sportverenigingen zich hierop aanpassen en welke gevolgen dit heeft voor sportverenigingen. Onder een consumentenhouding binnen sportverenigingen wordt verstaan dat leden gebruik willen maken van de sportvoorzieningen, zonder dat er verwacht wordt dat er een tegenprestatie geleverd wordt. Veel zorgen over het voortbestaan van sportverenigingen zouden komen door deze stijgende consumentistische houding – zo meent men – onder leden en betrokkenen van sportverenigingen, welke haaks lijken te staan op fundamentele principes van de sportvereniging als organisatievorm, zoals vrijwillige inzet, zelforganisatie en omzien naar elkaar. Er is echter geen empirisch bewijs dat leden daadwerkelijk in toenemende mate een consumentistische houding aannemen, aldus van der Roest, op basis van zijn eigen analyse en verwijzend naar voorgaand onderzoek. Er blijft veel onbekend over de consumentistische houding binnen sportverenigingen. Wel zetten beleidsmakers hun verenigingen onder druk om te moderniseren en in te spelen op

deze ontwikkelingen. Uit het onderzoek van Boessenkool (2011) en Hoekman et al., (2015) blijkt dat sportverenigingen in toenemende mate een externe blik erop nahouden, en in grotere mate samenwerking met andere sportverenigingen en niet-sportorganisaties. Van der Roest stelt echter dit tot op heden niet geresulteerd heeft in een grote toename van flexibel aanbod en aanvullende dienstverlening binnen sportverenigingen om in te spelen op de 'sportconsumenten', op een aantal 'moderne' verenigingen na die vooroplopen in deze ontwikkelingen.

2.3 Sportparticipatie en identiteit

In 2.1 en 2.2 is duidelijk geworden dat bevolkingskrimp, vergrijzing, en maatschappelijke ontwikkelingen, zoals commercialisatie en individualisatie, op verschillende manieren invloed uitoefenen op het voortbestaan sportverenigingen. Wat met name interessant is, is dat uit verschillende onderzoekstrajecten (Hoekman et al. 2015; Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, 2011b) blijkt dat draagvlak en identificatie met de sportvereniging essentieel is om als sportvereniging toekomstbestendigheid te waarborgen en te ontwikkelen. Daarnaast gaf Boessenkool (2011) aan dat het nog altijd niet moeilijk is om een bepaald etiket op de identiteit van een sportvereniging te plakken. De vraag is echter wat precies de cultuur en identiteit van een sportvereniging vormgeeft. Het is belangrijk dit eerst scherp te krijgen, alvorens de onderzoeksvragen te beantwoorden op welke manier cultuur en identiteit samenhangen met het succes van en falen van sportsamenwerking. In mijn optiek kent de cultuur en identiteit van de sportvereniging een bepaalde gelaagdheid; waarvan 'het individu', 'de vereniging', en 'het dorp' allen deel uit maken. Binnen verschillende wetenschappelijke disciplines wordt op diverse manieren nagedacht over het concept identiteit (Deaux, 1993), zo zal ook blijken het literatuuronderzoek. In dit deelhoofdstuk worden vier van deze identiteitsconcepten behandeld, die in mijn zienswijze een sluitend beeld geven over wat de cultuur en identiteit binnen sportverenigingen vormgeeft: Persoonlijke identiteit, collectieve identiteit, sociale identiteit, en plaatsidentiteit. Tussen de drie begrippen persoonlijke identiteit, collectieve identiteit en sociale identiteit bestaat veel overlap, aldus Snow (2001), echter zitten er conceptuele verschillen tussen deze begrippen, waarvan getracht wordt die in dit theoretisch kader bloot te leggen.

2.3.1 Persoonlijke identiteit

Het begrip identiteit kent dus verschillende dimensies (Deaux, 1993; Jones & McEwen, 2000; Snow, 2001). Wellicht het meest voor de hand liggend is de persoonlijke identiteit van een individu. Dit concept wordt met name gebruikt in het onderzoeksveld van de filosofie en psychologie. In het algemeen wordt onder persoonlijke identiteit verstaan wat of wie een persoon is door de tijd heen (Kuhn, 2014). Concreet wordt bij persoonlijke identiteit vaak gedacht aan onder andere de karaktereigenschappen, opvattingen, normen en waarden van een individu (Jones & McEwen, 2000). Is iemand bijvoorbeeld nuchter of emotioneel? Of is iemand goudeerlijk of bereid tot een leugentje om eigen bestwil? Anderzijds wordt persoonlijke identiteit vaak in verband gebracht met etniciteit, geslacht, religie, of sociale klasse (Jones & McEwen, 2000). Er

wordt verschillend gedacht over welke elementen iemands persoonlijke identiteit vormgeven. Wordt dit gevormd door het collectief aan ervaringen en herinnering dat iemand in zijn leven opbouwt (*Reductionist/ Complex View*), of is persoonlijke identiteit inherent aan iemands bestaan en spelen persoonlijke ervaringen of herinneringen daar geen rol in (*Non-Reductionist/ Simple View*) (Frederick, 2003; Kuhn, 2014)? Wanneer bij persoonlijke gedefinieerd wordt in termen als karaktereigenschappen, opvattingen, normen en waarden, is de Reductionist/ Complex View wellicht beter van toepassing, aangezien hierin aangenomen wordt dat iemands persoonlijke identiteit een sociale constructie is. Anderzijds is de Non-Reductionist/ Simple View geschikter wanneer persoonlijke identiteit in verband gebracht wordt met etniciteit, geslacht, religie, of sociale klasse, aangezien deze zaken vaak losstaan van levenskeuzes, zo geven Fredrick en Kuhn aan. Wanneer identiteit in verband gebracht wordt met sportsamenwerking, is de Reductionist/Complex View wellicht het best van toepassing. Dit maakt onder andere de hypothese mogelijk dat een individu een bepaalde zienswijze kan hebben ten opzichte van sportsamenwerking, op basis van ervaringen uit het verleden. Een andere hypothese is dat de persoonlijke identiteit van een schakelfiguur binnen een sportvereniging, al dan niet een barrière kan vormen voor het ontstaan of het succes van een samenwerkingsverband met andere verenigingen en organisaties.

2.3.2 *Collectieve identiteit*

Persoonlijke identiteit heeft dus betrekking op de karaktereigenschappen, opvattingen, normen en waarden van een individu. Het begrip collectieve identiteit daarentegen is gericht op de relatie tussen het individu en groepen (Snow, 2001; Kuhn, 2014). In tegenstelling tot persoonlijke identiteit, staat hier in plaats van 'het individu', 'het collectief', of 'de groep', centraal. Het concept duidt op de mate waarin een individu zichzelf identificeert met een groep, of de cultuur en identiteit binnen die groep (Melucci, 1995; Snow, 2001; Kuhn, 2014). In het kader van dit onderzoek kan dit identificatie met de eigen sportvereniging en sportteams betreffen (Brewer & Gardner, 1996; Zucchermaglio & Alby, 2011). Ook voor collectieve identiteit bestaan er verschillende benaderingen waarin dit concept meetbaar gemaakt wordt; waarvan de psychologische benadering (Brewer & Gardner, 1996), de normatieve benadering (Eisenstadt & Giesen, 1995), en de narratieve benadering (Eder, 2009) de bekendste zijn. De normatieve en narratieve benadering opereren voornamelijk op een nationaal schaalniveau, terwijl de psychologische benadering zich lokaal richt op de interacties tussen individuen en groepen (Brewer & Gardner, 1996; Kuhn, 2014). Aangezien sportsamenwerking een lokaal fenomeen betreft, laten we de normatieve en narratieve benadering van collectieve identiteit voor wat het is, en richten we ons op de psychologische benadering van collectieve identiteit.

De psychologische benadering voor collectieve identiteit vindt zijn oorsprong in de paper "*Who Is This "We"? Levels of Collective Identity and Self Representations*" van Brewer en Gardner (1996). Zij stellen hierin dat individuen normaal gezien zichzelf proberen te identificeren in relatie tot anderen en grotere groepen. Collectieve identiteit ("collective self-concept") rijkt volgens hun verder dan persoonlijke identiteit ("personal

self-concept”) en relationele identiteit (“relational self-concept”). Relationele identiteit is een concept waar we verder niet op ingaan, maar voornamelijk gebaseerd is op relaties met familie en levenspartners. Wat deze definitie van collectieve identiteit aangeeft is dat mensen het fijn vinden tot bepaalde groepen te behoren. Of toegepast op het onderzoek: Sportbeoefenaars vinden het fijn tot een bepaalde sportvereniging te behoren, en identificeren zichzelf met die vereniging.

Het is interessant te onderzoeken wat er gebeurt met de collectieve identiteit binnen een vereniging wanneer binnen sportsamenwerking menging plaatsvindt met andere verenigingen. Daarnaast is het interessant om te kijken of als het gevolg van sportsamenwerking, een nieuwe gezamenlijke identiteit begint te ontstaan. In dit geval verkrijgt het samenwerkingsverband een eigen identiteit, en functioneert het als ‘de groep’ waar leden hun identiteit aan verlenen. In het onderzoek zal blijken dat veel samengewerkt wordt tussen de jeugdafdelingen van voetbalverenigingen. Wellicht blijkt dat de betrokkenen bij deze samenwerking geen onderscheid meer maken tussen de aparte moederverenigingen, en zich slechts identificeren ten opzichte van de samenwerking.

2.3.3 Sociale identiteit

In de vorige paragrafen is aandacht besteed aan twee dimensies van het begrip identiteit: persoonlijke identiteit en collectieve identiteit. Wat in deze twee begrippen echter minder naar voren komt is in welke mate persoonlijke identiteit en groepsidentificatie van invloed is op gedrag ten opzichte van ‘*the other*’ of ‘*out-groups*’; mensen met een andere persoonlijke identiteit die zichzelf identificeren ten opzichte van andere groepen (Jones & McEwen, 2000; Snow, 2001; Kuhn, 2014; Rees et al. 2015). Collectieve identiteit en sociale identiteit lijken in eerste instantie erg veel overheen te komen. In mijn zienswijze is het grote verschil echter dat het bij collectieve identiteit gaat om ‘*identify with*’ (zelfidentificatie met bepaalde groepen), terwijl in sociale identiteit ‘*identify against*’ (zelfidentificatie ten opzichte van ‘*the other*’) centraal staat. Juist het gedrag ten opzichte van ‘the other’ en ‘out-groups’, andersdenkenden, staat centraal in het sociale identiteitsconcept (Jones & McEwen, 2000; Snow, 2001; Kuhn, 2014; Rees et al. 2015). Dit stelt ons in staat hypothesen te formuleren hoe cultuur en identiteit het gedrag van voorzitters, verenigingsleden en andere betrokkenen beïnvloed binnen sportsamenwerking, ten opzichte van de andere verenigingen en organisaties.

De sociale identiteitstheorie werd voor het eerst gepresenteerd door de psychologen Tajfel en Turner in 1979, en is sindsdien verder ontwikkeld (Kuhn, 2014). Volgens de theorie roept sociale identiteit ‘positief’ gedrag op ten opzichte van de mensen binnen de eigen groepen, en ‘negatief’ en afstandelijk gedrag tegenover mensen in out-groups. Hierdoor ontstaat sociale fragmentatie, aldus Kuhn en Rees et al. Op nationaal niveau is dit bijvoorbeeld te zien in de felle rivaliteit tussen Ajax- en Feyenoordsupporters, en het vele aantal opstootjes tussen supporters van beide clubs. Lokaal, in het kader van sportsamenwerking, kunnen andere sportverenigingen de positie van ‘out-group’ innemen. Rivaliteit, en culturele verschillen tussen dorpen en sportverenigingen zijn namelijk niet zeldzaam, zo blijkt ook uit verschillende

onderzoekstrajecten (Hoekman et al., 2015; Public Result, 2015), en zal ook blijken uit de gesprekken met de geïnterviewden (Hoofdstuk 4). Het vergt geen grote stap om hierbij de hypothese te formuleren dat negatief en afstandelijk gedrag ten opzichte van de voorzitter, leden en betrokkenen van 'de andere sportvereniging' spanning kan creëren in een proces van sportsamenwerking. Daarnaast is het een interessante vraag of binnen sportsamenwerking de angst bestaat om de eigen cultuur en identiteit te verliezen aan de andere sportverenigingen en organisaties. Wat dit doet met leden hun zelfidentificatie met de eigen vereniging en het draagvlak voor de samenwerking is voor alsnog onzeker. Op het eerste gezicht lijkt dit echter risicovol, aangezien uit het onderzoek van Hoekman et al. (2015) en het Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011a) blijkt dat draagvlak en identificatie van groot belang zijn voor het voortbestaan van (sport)voorzieningen.

2.3.4 Plaatsidentiteit

Persoonlijke identiteit, collectieve identiteit, en sociale identiteit zijn drie samenhangende identiteitsconcepten uit de psychologie. In mijn optiek is het waardevol om een vierde identiteitsconcept uit de culturele geografie in dit theoretisch kader toe te voegen: plaatsidentiteit. Dit concept brengt verdieping aan in het reeds gecreëerde beeld over identiteit, door het bieden van een ruimtelijke component. Plaatsidentiteit gaat over hoe fysieke en symbolische eigenschappen van een plek (bijvoorbeeld een dorp, of sportkantine) bijdragen aan iemands gevoel van identificatie met die betreffende plek (Stedman, 2002; Vanclay, 2008; Devine-Wright, 2009). Vaak zijn het persoonlijke ervaringen met de locatie waardoor een plek speciale waarde voor iemand verkrijgt, zo geven Hidalgo & Hernández (2001) aan. De binding die mensen verkrijgen met een bepaalde plek wordt ook wel *'place attachment'*, of plaatsbinding, genoemd; *"an affective bond or link between people and specific places"*, zo definiëren Hidalgo & Hernandez (2001, p274). In het kader van dit onderzoek kan dit betekenen dat verenigingsleden een mate van plaatsbinding ontwikkeld hebben en zichzelf identificeren met 'hun' sportaccommodatie, het zij de fysieke eigenschappen of de symbolische waarde die deze accommodatie over de jaren verkregen heeft. Eveneens kan dit betekenen dat dorpsbewoners een sterke plaatsbinding hebben opgebouwd met het eigen dorp. Hoewel dorpen in fysieke zin vaak erg op elkaar lijken, zit er wat betreft cultuur en identiteit zeker verschil tussen dorpen, en laten dorpen zich niet met elkaar vergelijken, aldus Aalvanger & Beunen (2011). Dit zal ook duidelijk worden uit de interviews later in dit rapport. Naast het belang van sportverenigingen voor lokale leefbaarheid, maken sportverenigingen vaak onlosmakelijk deel uit van de identiteit van een dorp (Hoekman et al., 2015; Public Result, 2015).

De plaatsbinding en -identificatie die mensen met hun dorp en sportaccommodaties hebben ontwikkeld, wordt met name interessant wanneer sportaccommodaties gedeeld of verlaten moeten worden door sportsamenwerking, en wellicht verplaatsing plaatsvindt naar een ander dorp in de regio. Ook binnen de cases die centraal staan in dit onderzoek is dat vaak het geval. Devine-Wright (2009) geeft in zijn onderzoek aan dat dergelijke veranderingen in de plaatsbinding en plaatsidentiteit van mensen vaak benoemd wordt met de term *'place disruption'* in

sociaalwetenschappelijk onderzoek. Place disruption kan negatieve emoties oproepen bij mensen, zoals een gevoel van angst en verlies (Fried, 2000; Devine-Wright, 2009). Het is aannemelijk dat deze gevoelens ook negatief en afstandelijk gedrag met zich mee kunnen brengen binnen een proces van sportsamenwerking. Het is dus interessant om te kijken in welke mate plaatsidentiteit en plaatsbinding een rol spelen binnen sportsamenwerking, en in hoe gedrag beïnvloed wordt door deze factoren.

2.4 Sportsamenwerking en procesvoering

Naast de begrippen cultuur en identiteit theoretisch in te bedden, is het van waarde sportsamenwerking in het algemeen en de achterliggende procesvoering verder te onderleggen.

2.4.1 Varianten van sportsamenwerking

Lucassen & Van der Roest (2011) zetten verschillende soorten sportsamenwerking uiteen en identificeren verschillende gradaties van samenwerking. Hierover geven zij aan: “De samenwerking tussen organisaties kan in intensiteit variëren van lichte vormen, zoals regelmatig overleg en informatie-uitwisseling, tot nauw samenwerking door gezamenlijk gebruik van middelen, gezamenlijk producten of diensten, het gezamenlijk opzetten van een (neven)organisatie (joint venture, project) en uiteindelijk zelfs leiden tot samengaan” (Lucassen & Van De Roest 2011, p.97). Van Meerten (2007) geeft aan dat verschillende formele vormen zijn van samenwerking, waaronder samenwerkingsovereenkomsten, steunstichtingen, een federatie of samenwerkingsstichting, omni-verenigingen en verschillende varianten van fusies. Zonder verder alle verschillende varianten van samenwerking uiteen te zetten zoals benoemd door Van Meerten, gaat het in dit onderzoek om samenwerkingsovereenkomsten (verdere toelichting 2.4.2) en in één geval om een fusietraject.

2.4.2 Formele afhandeling sportsamenwerking KNVB

Verschillende sportbonden hebben samenwerking formeel vastgelegd in hun beleid. In dit onderzoek is voetbal gekozen als case en ligt veel nadruk op samenwerking tussen voetbalverenigingen (Verdere uitleg in 3.1). Formeel maakt de KNVB onderscheid tussen verschillende soorten samenwerking (KNVB, 2017). Dit zijn:

- ST/team: Samenwerking tussen twee of meer verenigingen voor één team
- ST/leeftijdscategorie: Samenwerking tussen twee of meer verenigingen voor één of meerdere leeftijdscategorieën
- SJO: Samenwerking tussen twee of meer verenigingen voor volledige jeugdafdeling
- SVO: Samenwerking tussen twee of meer verenigingen voor volledige vrouwen- of meidenafdeling
- SSA: Samenwerking tussen twee of meer verenigingen voor de seniorenafdelingen of ter voorbereiding op een fusie

Alvorens aan samenwerking te beginnen, moeten voetbalverenigingen zich formeel laten registreren als samenwerkingsverband binnen één van de bovenstaande categorieën, door het aangaan van een samenwerkingsovereenkomst. In de case beschrijving in hoofdstuk 3 wordt aangegeven welke samenwerkingsverbanden binnen welke categorie vallen. Naast het formaliseren van samenwerking, heeft de KNVB verschillende verenigingsadviseurs beschikbaar die voetbalverenigingen in het proces van samenwerking begeleiden.

2.4.3 Wat is succesvolle samenwerking?

Rozenveld (2006), als omschreven door (Lucassen & Van De Roest 2011), heeft onderzoek gedaan wat het succes van sportsamenwerking vormgeeft en welke factoren hierin van betrekking zijn. Rozenveld omschrijft een negental criteria die van betrekking zouden zijn op het succes van sportsamenwerking:

1. Mate van wederzijdse afhankelijkheid van de betrokken sportverenigingen;
2. Mate waarin de bij clubs beschikbare middelen elkaar aanvullen en leiden tot een meerwaarde;
3. Mate waarin ieder investeert in benodigde middelen ten behoeve van de samenwerking;
4. Mate waarin de doelen van de samenwerking zijn ontleend aan hun eigen beleidsstrategieën;
5. Meetbaarheid van de resultaten van de samenwerking;
6. Mate waarin de rechten en plichten binnen het samenwerkingsverband gedefinieerd zijn;
7. Mate van vertrouwen tussen de betrokken sportverenigingen;
8. Mate waarin men kan omgaan met cultuurverschillen;
9. Mate van bewustzijn van de voor goede samenwerking benodigde tijd.

Zoals te lezen is onderkent Rozenveld in 2006 al het belang van het omgaan met cultuurverschillen binnen sportsamenwerking. Deze resultaten kwamen voort uit een enquête onder sportverenigingen uit vijf Brabantse steden. Welke positie cultuur en identiteit concreet inneemt binnen het succes sportsamenwerking, specifiek in relatie tot de krimpproblematiek in veel Nederlandse regio's, blijft hieruit onzeker. Daarnaast formuleert Rozenveld een zestal succes- en faalfactoren die van belang zijn binnen sportsamenwerking:

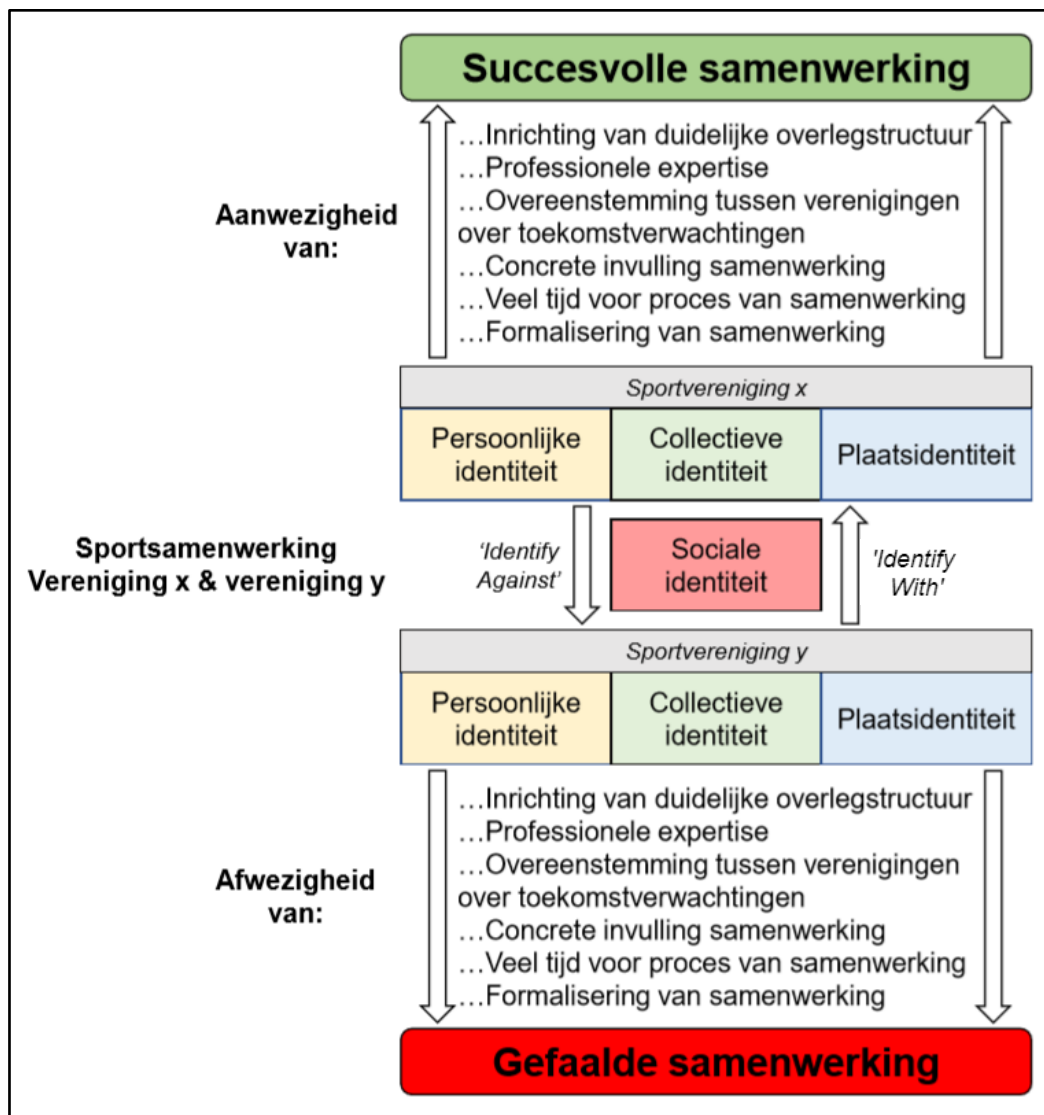
1. Het inrichten van een duidelijke overlegstructuur en taakverdeling;
2. Het gebruik maken van professionele expertise om sportverenigingen te ontlasten;
3. Het hebben van overeenstemming tussen sportverenigingen in de toekomstverwachtingen;
4. Het concreet invullen van de samenwerking;
5. Het nemen van veel tijd voor het proces van samenwerking;

- Het formaliseren van de samenwerking (bijvoorbeeld door het tekenen van een samenwerkingsovereenkomst bij de KNVB).

Deze succesfactoren en de bovenstaande criteria bieden een kader waar dit onderzoek op verder bouwt, door in een andere context diepgaande inzicht te bieden in de rol van cultuur- en identiteitsaspecten binnen sportsamenwerking.

2.5 Conceptueel model

In het theoretisch kader zijn een aantal identiteitsfactoren besproken die van betrekking kunnen zijn op sportsamenwerking. Dit waren persoonlijke identiteit, collectieve identiteit, en plaatsidentiteit. Zoals besproken is, gaat sociale identiteit net name over gedrag tegenover 'the other' en 'out-groups'. Daarnaast zijn een aantal succesfactoren besproken, aldus gedefinieerd door Rozenveld (2006), die bijdragen aan succesvolle samenwerking. De verschillende identiteitsfactoren en procesmatige succesfactoren zijn samengebracht in een conceptueel model (figuur 4).

Figuur 4: Conceptueel model sportsamenwerking

3. Onderzoeksmethoden

Voordat de resultaten gepresenteerd worden is transparantie belangrijk over de methoden van datacollectie en analyse. Allereerst wordt in 3.1 het onderzoek afgebakend. Vervolgens is in 3.2 toegelicht hoe dit onderzoek gebouwd is op een kwalitatieve onderzoeksmethode, waarna in 3.3 en 3.4 gepresenteerd wordt welke cases en projecten onderzocht zijn ter beantwoording van de hoofdvragen. Vervolgens wordt verteld hoe de interviews zijn gestructureerd in 3.5, en wie gesproken is in het onderzoek in 3.6. Na een reflectie op de datakwaliteit in 3.7, wordt in 3.8 onderbouwd hoe de verkregen data is vertaald naar concrete onderzoeksresultaten.

3.1 Afbakening onderzoek

In het onderzoek is de keuze gemaakt om accent te leggen op voetbalverenigingen, aangezien veel, voornamelijk kleine, amateur voetbalverenigingen druk ervaren op hun bestaansrecht in de toekomst, met als gevolg dat lokale tradities en cultuur – en aannemelijk lokale leefbaarheid en welzijn – in het geding komt (Lucassen & van der Roest, 2011; Van der Aa & Fierant, 2017). Daarnaast brengt de focus op één soort sport focus en diepgang aan in het onderzoek. Het onderzoek richt zich op sportsamenwerking binnen gebieden die te kampen hebben met bevolkingskrimp en vergrijzing. In dit soort regio's wordt veel aandacht besteed aan mogelijkheden om samenwerking tussen sportverenigingen te laten toenemen (Public Result, 2015). Hoewel in eerste instantie accent gelegd wordt op voetbalverenigingen, blijkt uit het onderzoek dat sportsamenwerking vaak verder reikt dan enkel voetbalverenigingen, en dat verschillende takken van sport, en zelfs verenigingen buiten de sport om, bij de samenwerking betrokken worden (3.4).

3.2 Kwalitatieve onderzoeksmethode

Kwalitatief onderzoek is een methode die veelvuldig gebruikt wordt in sociaalgeografisch onderzoek. Kwalitatief onderzoek richt zich op persoonlijke ervaringen en emoties van mensen, en hoe zich dit verhoudt tot hun leefomgeving en andere mensen (Sutton & Austin, 2015; Winchester & Rofe, 2016). Kwalitatieve onderzoeksmethoden stellen personen in staat hun stem over een kwestie te laten horen, en zijn geschikt om een helder beeld te krijgen hoe iemands perspectief op bepaalde plekken en groepen mensen tot stand komt (Frechtling & Westat et al., 2010; Clifford et al, 2010; Johnson & Christensen, 2014). Hierin onderscheidt kwalitatief onderzoek zich van kwantitatief onderzoek, wat voornamelijk gericht is op het testen van bestaande hypothesen en theorieën, aan de hand van statistische data en wiskundige modellen. Kwantitatief onderzoek wordt vaak uitgevoerd aan de hand van enquêtes (Frechtling & Westat et al., 2010; Johnson & Christensen, 2014). In dit onderzoek staan de begrippen cultuur en identiteit centraal, en hoe deze zich verhouden tot sportsamenwerking. Uit het theoretisch kader blijkt dat cultuur en identiteit gevormd worden door voornamelijk persoonlijke ervaringen, groepsdynamica en context, en zodoende nooit volledig gevat kunnen worden binnen een statistisch

model. Een kwalitatieve onderzoeksmethode is daarom een voortvloeisel in het verklaren van de relaties tussen cultuur en identiteit en sportsamenwerking.

Er bestaan echter verschillende methoden waarop kwalitatief onderzoek wordt aangepakt. Een aantal varianten van kwalitatieve onderzoeksmethoden zijn participerende observatie (Kearns, 2016), diepte-interviews (Dunn, 2016), en focus groups (Cameron, 2016). Voor dit onderzoek is gekozen om diepte-interviews te houden met voorzitters van voetbalverenigingen en professionals op het gebied van sportsamenwerking (3.5). Hiervoor is gekozen aangezien diepte-interviews een geschikte methode zijn om veel kennis te verkrijgen over gedrag, standpunten en motieven waarom bepaalde keuzes gemaakt zijn. Een methode als observatie is niet in staat dezelfde diepgang te bieden in een onderzoek als interviews (Dunn, 2016). Bij een focus group is het gebruikelijk dat een kleine groep mensen gezamenlijk een bepaald onderwerp bediscussieert, welke gegeven is door een onderzoek (Cameron, 2016). Bij een focus group is het gebruikelijk dat er verschillende organisaties participeren in de discussie. Aangezien specifiek onderzoek gedaan wordt vanuit een verenigingsperspectief bij de meeste cases, is de afweging gemaakt dat diepte-interviews voldoende informatie leveren voor het onderzoek.

3.3 Casebeschrijving deel I: Samenwerking tussen voetbalverenigingen

Er is gekozen om in het onderzoek een aantal cases te onderzoeken. Casestudy onderzoek verwijst naar het doen van onderzoek naar één of een aantal voorbeelden van een bepaald fenomeen, met als doel om het desbetreffende fenomeen zo volledig mogelijk uiteen te zetten en de contextuele factoren te verklaren (Gerring, 2016). In het kader van dit onderzoek gaat het om sportsamenwerking en het succes daarvan. Cultuur en identiteit kunnen gezien worden als factoren die mogelijk het succes van samenwerking beïnvloeden. In het onderzoek staan de volgende drie samenwerkingsverbanden tussen voetbalvereniging (cases) centraal:

1. Succesvolle samenwerking binnen dorp
2. Succesvolle samenwerking tussen dorpen;
3. Mislukte fusie tussen dorpen.

3.3.1 Succesvolle samenwerking binnen dorp

In het dorp Bergum in Oost-Friesland zijn twee voetbalverenigingen aanwezig: BCV Burgum en VV Bergum. Sinds 2004-2005 werken de clubs samen met de jeugdafdeling, welke ondergebracht is onder een aparte vereniging genaamd VV BBC. In KNVB-terminologie wordt deze samenwerking aangeduid als SJO. Ook worden momenteel door beide vereniging de mogelijkheden onderzocht om in de toekomst van start te gaan met een fusietraject. Van oorsprong zijn het twee zeer verschillende verenigingen. BCV Burgum is van oorsprong een religieuze voetbalvereniging die op zaterdag voetbalt. VV Bergum staat echter meer bekend als ondernemerspartij in het dorp (met name winkeliers waren erg betrokken bij de vereniging) en voetbalt van oorsprong op zondag. Ook bestond er in het dorp felle rivaliteit tussen de twee verenigingen. Dit zijn interessante culturele verschillen die op een interessante manier

door de twee verenigingen in de samenwerking zijn samengebracht. Deze case is afwijkend van de andere cases, aangezien de samenwerking tussen twee verenigingen binnen één dorp betreft. Onder andere het begrip dorps identiteit komt in dit samenwerkingsverband op een interessante manier aan de orde.

3.3.2 Succesvolle samenwerking tussen dorpen

Kloosterburen (755 inwoners), Leens (1791 inwoners) en Eenrum (1365 inwoners) zijn drie kleine dorpen in Gemeente de Marne in Noordwest Groningen. De Marne is een van de krimpgebieden aangewezen door de rijksoverheid op basis van neerwaartse demografische trends (Rijksoverheid, 2015). FC Leo (Leens) en VV Kloosterburen werken sinds 2015 samen met een deel van de jeugdafdeling. VV Kloosterburen en VV Eenrum hebben sinds 2011/2012 een samenwerking in het damesvoetbal, genaamd Eenrum-Kloosterburen combinatie (EKC). Zowel de samenwerking tussen Leens en Kloosterburen, en de samenwerking tussen Eenrum en Kloosterburen, zijn succesvolle voorbeelden van bovenlokale samenwerking. Het is interessant om de verschillende motieven van de verenigingen naast elkaar te leggen, en hoe omgegaan wordt met onderwerpen als verenigingsidentiteit en dorpsidentiteit. Aangezien Kloosterburen een samenwerkingsverband onderhoudt met twee verschillende dorpen, is het daarnaast interessant wat dit betekent voor toekomstige uitbreiding van bestaande samenwerking.

3.3.3 Mislukte fusie tussen dorpen

De dorpen Zoutkamp en Ulrum, eveneens in gelegen in Gemeente de Marne in Noordwest Groningen, De voormalige voetbalverenigingen uit Zoutkamp en Ulrum, SV Zeester en UVV'70, zijn in 2009 met zowel de jeugd als senioren gefuseerd tot de vereniging VVSV'09. In 2014 echter is de fusie opgehouden te bestaan, omdat SV Zeester zichzelf lostrok uit de fusie en weer een eigen vereniging begon onder de naam VV Zeester. Tegenwoordig hebben Zoutkamp (VV Zeester) en Ulrum (VVSV'09) weer een eigen vereniging zonder lopende samenwerking. Waar in dit onderzoek ook twee succesvolle samenwerkingsverbanden onderzocht worden, biedt deze case inzicht in hoe samenwerking en fusie ook fout kan gaan, en welke rol cultuur en identiteit hierin gespeeld heeft.

3.4 Casebeschrijving deel II: Sportbrede samenwerking en beleidsperspectief

In de bovenstaande cases is vanuit verenigingsperspectief gekeken naar onderlinge lokale en regionale samenwerking, en hoe zij omgaan met onderwerpen als cultuur en identiteit. Samenwerking reikt echter verder dan alleen voetbal, en verschillende organisaties houden zich bezig met dit diverse onderwerp. Vandaar dat aanvullende data is verzameld over sportbrede samenwerking, en samenwerking vanuit beleidsperspectief. De volgende drie cases zijn hiervoor onderzocht:

1. Mislukte multifunctionele sportaccommodatie;
2. Samenwerking vanuit perspectief KNVB;
3. Sportbrede samenwerking.

3.4.1 Mislukte multifunctionele sportaccommodatie

In de Gemeente Ferwerderadiel, tevens geïdentificeerd als krimpgebied (Rijksoverheid, 2015), zijn pogingen geweest om in het dorp Hallum een multifunctionele sportaccommodatie te realiseren. Op deze sportaccommodatie zouden verschillende sporten, waaronder, voetbal moeten samenkomen. Hoewel de accommodatie in eerste instantie enkel betrekking heeft op het dorp Hallum, zou het veel invloed hebben op andere sportverenigingen uit de regio, waaronder de voetbalverenigingen uit Marrum en Ferwerd. Door te investeren in deze accommodatie, zou de Gemeente Ferwerderadiel geen financiën meer beschikbaar kunnen stellen voor het onderhoud en benodigde investeringen in de sportaccommodaties in Marrum en Ferwerd. Op termijn zou dit betekenen dat de voetbalverenigingen uit Marrum en Ferwerd hun accommodatie moeten verlaten, en noodgedwongen samenwerking moeten zoeken in het dorp Hallum. Door gebrek aan draagvlak heeft de Gemeente Ferwerderadiel besloten het project niet door te laten gaan. Met name het begrip dorpsidentiteit, en het belang van sportverenigingen in het eigen dorp, komt naar voren binnen deze case.

3.4.2 Samenwerking vanuit perspectief KNVB

De KNVB heeft per regio verenigingsadviseurs in dienst die voetbalverenigingen begeleiden bij samenwerkingstrajecten en fusies. Naast deze procesbegeleiding die aangeboden wordt, initieert die KNVB zelf ook samenwerkingsprojecten. Wellicht het grootste van deze projecten is Skolder an Skolder. Skolder an Skolder is een regionaal samenwerkingsverband binnen de Achterhoek. De Achterhoek is een van de krimpgebieden geïdentificeerd door de Rijksoverheid (Rijksoverheid, 2015). Het project is opgezet door de KNVB en is van start gegaan in 2014. In de Achterhoek zijn 72 voetbalverenigingen, die in verschillende mate druk ondervinden van het krimpprobleem. Door Skolder an Skolder biedt de KNVB een platform om samenwerking te bewerkstelligen tussen voetbalverenigingen, om een duurzaam, vitaal en aantrekkelijk sportlandschap te creëren. Skolder an Skolder heeft tot nu toe geresulteerd dat er 27 samenwerkingsverbanden binnen de Achterhoek zijn ontstaan. Het is interessant om te onderzoeken hoe een landelijke organisatie als de KNVB-beleid vormt om regionale sportsamenwerking te faciliteren en welke doelstellingen en waarden hierin centraal staan.

3.4.3 Sportbrede samenwerking

De voetbalvereniging in Leens wordt als case behandeld vanwege de samenwerking met Kloosterburen. Daarnaast zijn in Leens veel ontwikkelingen gaande als het gaat om samenwerking binnen het dorp tussen zowel sportverenigingen als andere organisaties. Met als doelstelling de algehele leefbaarheid in het dorp Leens in tijden van krimp en de aanstaande gemeentelijke herindeling te vergroten, wordt in de SVL (samenwerkingsverband Leens) dorp breed samengewerkt op allerlei verschillende vlakken.

Een ander voorbeeld van sportbrede samenwerking is het project Sportdorp, geïnitieerd door het Huis voor de Sport Groningen. Sindsdien is het concept uitgerold over heel Nederland. Het is een geschikt voorbeeld als het gaat om sportbrede samenwerking. Een sportdorp is een samenwerkingsverband binnen een dorp tussen sportverenigingen en andere lokale organisaties. In Groningen zijn er nu 12 Sportdorpen en landelijk zijn het er 67. Het doel is om vraaggericht te peilen welke sportbehoefte er bestaat in een dorp, om vervolgens vanuit die behoefte nieuwe sportinitiatieven te organiseren, geschikt gemaakt aan de capaciteiten van de mensen. Hierdoor wordt getracht meer mensen vaker te laten sporten. Het gaat dus om flexibel sportaanbod, aanvullend op de georganiseerde sport. Sportdorp is een voorbeeld van sportbreed samenwerken, in het kader van leefbaarheid en welzijn binnen een dorp. Nederland kent een van oorsprong gefragmenteerde sportmarkt. Sportdorp gaat tegen deze trend in en werkt verbindend. Het is interessant om te zien hoe binnen Sportdorpen verbinding gelegd wordt tussen verschillende sporten en organisaties, en hoe cultuur en identiteit hierin een rol speelt.

3.5 Interviewtechniek

In 3.2 is onderbouwd waarom gekozen is om diepte-interviews te houden. In kwalitatief onderzoek is het belangrijk dat bepaalde voorbereidingen getroffen worden voor aanvang van het houden van interviews. Er zijn verschillende vormen voor het houden van interviews: ongestructureerd, semigestructureerd en gestructureerd. In een ongestructureerd interview ontbreekt er een interviewgide of vragenlijst, en wordt de gespreksstof bepaald door de respondent. In een semigestructureerd en gestructureerd interview is er gebruikelijk een interviewgide aanwezig, maar verschilt de mate waarin deze leidraad vormt voor het gesprek (Dunn, 2016).

De diepte-interviews in dit onderzoek zijn semigestructureerd: Er is een interviewgide (bijlage I) aanwezig, maar in het gesprek werd voldoende ruimte gelaten voor respondenten om zelf relevante onderwerpen aan te dragen. De interviewgide is verdeeld in zeven categorieën met hoofd- en vervolgvragen. De zeven categorieën zijn: Vereniging (algemeen), eigen identiteit, totstandkoming samenwerking, praktische invulling samenwerking, gezamenlijke identiteit, succes van de samenwerking, en toekomstige samenwerking. Deze categorieën zijn in de bovenstaande volgorde besproken in de interviews, om het gesprek chronologisch te laten verlopen van de totstandkoming van de samenwerking tot het succes van de samenwerking, om af te sluiten met de toekomst van de samenwerking. De begrippen persoonlijke identiteit, collectieve identiteit, sociale identiteit en plaatsidentiteit, die besproken zijn in het theoretisch kader, komen niet een-op-een terug in de interviewgide. Het betreffen complexe concepten waarin veel overlap bestaat, die naar waarschijnlijkheid weinig aanspraak maken bij de geïnterviewden. Wel komen alle onderdelen uit het theoretisch kader indirect aan de orde in de hoofd- en vervolgvragen, om zo aansluiting te vinden bij de theoretische inbedding van het onderzoek. Ook is er in de interviews aandacht besteed veranderingen in de sportcultuur, en aan het belang van goede procesvoering binnen sportsamenwerking, en wat daarin belangrijk is. In hoofdstuk 5 (resultaten deel II: Theoretische

verbandlegging) worden concrete verbanden gelegd tussen de interviews en de theoretische inbedding van het onderzoek.

De vragen in de interviewgide zijn geformuleerd alsof deze geadresseerd zijn aan iemand die deel uitmaakt van een sportvereniging. De professionals waarmee gesproken is hebben een dusdanig verschillende achtergrond dat voor elk gesprek een andere interviewgide benodigd zou zijn. De keuze is gemaakt om ook met de professionals de interviewgide uit bijlage I te hanteren. Hoewel de vragen in de interviewgide wellicht niet direct aansluiten bij hun positie in relatie tot sportsamenwerking, bieden deze genoeg gespreksstof en inspiratie om het gesprek met de professionals aan te gaan. Dit leidt ook terug naar het semigestructureerde karakter van de interviews; er is ruimte om de geformuleerde vragen te laten dienen als katalysator voor gesprek, in plaats van deze een op een te behandelen en te beantwoorden.

3.6 Respondentenschema

In het kader van het onderzoek zijn een negental interviews afgenomen (tabel 1). In deze tabel is onderscheid gemaakt tussen de gesprekken met voorzitters van voetbalverenigingen en professionals. Verder is in de tabel aangegeven wat de functie van de respondent is, bij welke organisatie hij betrokken is, en op welke datum en locatie het gesprek gevoerd is. Ook is aangegeven welk van de cases (3.3 & 3.4) centraal stond in het gesprek.

Functie respondent(en)	Organisatie	Datum en locatie	Besproken case(s)
Verenigingsvoorzitter	BCV Burgum	18 mei 2017, Burgum	Succesvolle samenwerking binnen dorp
Verenigingsvoorzitter	FC Leo	14 juni 2017, Groningen	Succesvolle samenwerking tussen dorpen & Sportbrede samenwerking
Verenigingsvoorzitter	VV Zeester	10 oktober 2017, Zoutkamp	Mislukte fusie tussen dorpen
Verenigingsvoorzitter	VVSV'09	17 oktober 2017, Ulrum	Mislukte fusie tussen dorpen
Verenigingsvoorzitter	VV Eenrum	20 oktober 2017, Eenrum	Succesvolle samenwerking tussen dorpen
Senior-adviseur en vrijwillig procesbegeleider sportsamenwerking	Partoer en onafhankelijk	30 mei 2017, Leeuwarden	Mislukte multifunctionele sportaccommodatie
Verenigingsadviseur	KNVB-noord	14 juni 2017, Groningen	Samenwerking vanuit perspectief KNVB
Projectleider en verenigingsadviseur	Landelijke organisatie KNVB	26 juni 2017, Drachten	Samenwerking vanuit perspectief KNVB
Projectleider en sportconsulent	Huis voor de Sport Groningen	4 juli 2017, Groningen	Sportbrede samenwerking

Tabel 1: Respondentenschema diepte-interviews

3.7 Datakwaliteit en ethiek

Belangrijk binnen kwalitatief onderzoek is om tijdens en na afloop van het proces te reflecteren op de onderzoeksmethoden, de verkregen data en de positie en rol van de onderzoeker (Sutton en Austin, 2015). Het is belangrijk zorgvuldig te werk te gaan en aandachtig te zijn met betrekking tot ethische kwesties die mogelijk leven, zo geven Stratford & Bradshaw (2016) aan. In het werven van deelnemers voor het onderzoek, is voornamelijk gebruik gemaakt van ‘*snowball sampling*’. In snowball sampling is het gebruikelijk dat in gesprek met iemand gevraagd wordt of de persoon in kwestie andere respondenten weet die veel deskundigheid bezitten met betrekking tot een onderwerp (Atkinson & Flint, 2001; Stratford & Bradshaw, 2016). Voordat ik de interviews afgenomen heb, heb ik een gesprek gehad met een verenigingsdeskundige van de KNVB, door wie ik bekend geworden ben met verschillende samenwerkingsverbanden tussen voetbalverenigingen. Van hem ik het telefoonnummer gekregen van verschillende verenigingsvoorzitters, waaronder die van BCV Burgum. De meeste personen die in dit onderzoek geïnterviewd zijn, zijn op aanraden van vorige respondenten geïnterviewd. In het opnemen van telefonisch contact gaf ik een introductie op het onderzoek, gaf ik aan hoe het telefoonnummer van de betreffende persoon gekregen heb, vertelde ik waarom een interview met hem/haar wilde afnemen, en gaf ik een indicatie hoeveel tijd het gesprek in beslag zou nemen, volgens de richtlijnen van Veale & Schilling (2004).

Vooraf aan het gesprek is benadrukt dat de informatie uit het gesprek vertrouwelijk behandeld wordt, en werd om bevestiging gevraagd of de gegeven informatie als input mag dienen voor het onderzoek. Alle gevoerde interviews, waaronder deze mondelinge ‘*informed consent* (toestemmingsverklaring)’, zijn opgenomen middels een memorecorder. Dunn (2016) stelt dat de relatie tussen de interviewer en respondent vaak cruciaal is in het verkrijgen van standpunten en inzicht. Hierin probeerde ik als onderzoeker meer de positie van gesprekspartner in te nemen, dan die van een interviewer. Door helder te zijn in de wijze waarop het onderzoek uitgevoerd wordt, voor welke doeleinden de data bestemd is, en door ruimte te geven aan de respondenten om zelf onderwerpen aan te dragen, heb ik geprobeerd de interviews zo laagdrempelig mogelijk te houden. In de gesprekken werd regelmatig de vinger op de zere plek gelegd. Ook in de gesprekken waar samenwerking mislukt is, werden ethische en pijnlijke kwesties niet gemeden. De transparante manier van onderzoek doen heeft waarschijnlijk bijgedragen aan de welwillendheid van de respondenten om hun zienswijze hierin te delen.

3.8 Data-analyse

Er zijn negen interviews gehouden die samen de databron vormen voor het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Het is echter belangrijk dat er een concreet plan van aanpak is waarop de interviews van ruwe data vertaald worden naar concrete onderzoeksresultaten. Hoewel kwalitatieve data-analyse verschillende vormen kan aannemen, zijn er een aantal fasen die meestal in een kwalitatief proces doorlopen worden. Dunn (2016) raadt het aan om chronologisch vijf stappen te doorlopen. Deze stappen vormen de basis voor de data-analyse in dit onderzoek.

- Stap 1: Ontwikkeling coderingsschema
- Stap 2: Transcriberen interviews
- Stap 3: Codering getranscribeerde interviews
- Stap 4: Categorisering data op basis van codes
- Stap 5: Analyseren gecategoriseerde data

3.8.1 Stap 1: Ontwikkeling coderingsschema

Het coderen van kwalitatieve data heeft volgens Cope (2016) drie hoofdfuncties: data reductie, categoriseren en rangschikken van data, en analyse. Wanneer codering van kwalitatieve data handmatig gebeurt, zoals in dit geval, is het belangrijk een coderingsschema te hebben (bijlage II) (Cope, 2016). Er is gekozen om het coderingsschema in grote mate te laten aansluiten bij de categorieën uit de interviewgide. Op deze manier is getracht het coderingsschema zo optimaal mogelijk te laten aansluiten bij de gehouden interviews. Het coderingsschema bestaat uit zes hoofdcodes, met relevante subcodes. De zes hoofdcodes zijn:

1. Vereniging/organisatie
2. Aanleiding tot samenwerking
3. Invulling samenwerking
4. Cultuur & Identiteit
5. Communicatie & Proces
6. Toekomstige ontwikkelingen

Het onderscheid tussen de categorieën Cultuur & Identiteit en Communicatie & Proces komt voort uit de hoofddoelstelling van het onderzoek: Inzicht bieden hoe cultuur en identiteit, en daarnaast communicatie en procesvoering, een rol spelen in sportsamenwerking in krimpgebieden (1.3). Waar de hoofdcodes grotendeels aansluiting vinden bij de categorieën in de interview guide, zijn een deel van de subcodes direct te koppelen aan het theoretisch kader (*'deductive coding'*). Voorbeelden van deze codes zijn onder andere (4a) persoonlijke identiteit, (4b) collectieve identiteit (*'Identify with'*), (4c) sociale identiteit (*'identify against'*), en (4d) plaatsidentiteit. Een ander deel van de subcodes bestaat uit relevante onderwerpen die uit de interviews naar voren kwamen (*'inductive coding'*). Hiervan zijn (4g) open club en omni-verenigingen, en (5g) nakomen van afspraken, voorbeelden.

3.8.2 Stap 2&3: Transcriberen en codering interviews

Alle interviews zijn opgenomen middels een memorecorder. Vervolgens zijn de opnames getranscribeerd volgens de richtlijnen van Dunn (2016). Een transcript is een uitgeschreven *"reproduction of the formal interview which took place between researcher and informant"*, als geciteerd uit Minichiello et al. (1995, p220). De transcripten zijn geïmporteerd in de kwalitatieve datasoftware Atlas.ti. Ook het coderingsschema is in dit softwarepakket geïmporteerd. Vervolgens zijn de transcripten voorzien van bijbehorende codes uit het coderingsschema. Daarnaast zijn in het softwarepakket relevante quotes geselecteerd welke gebruikt kunnen worden om de resultaten te ondersteunen.

3.8.3 Stap 4&5: Categoriseren en analyseren van data

Na het coderen van de transcripten is per code alle toegewezen data opgehaald en gecategoriseerd. Op deze manier kan bijvoorbeeld bij code 2b (Aanleiding tot samenwerking - Financieel motief) alle data in één oogopslag weergegeven worden. Voor de analyse en het concretiseren naar onderzoeksresultaten, wordt met name gekeken naar de codes in de categorieën Cultuur & Identiteit, en Communicatie & Procesvoering gekeken. Deze methode maakt het mogelijk om te zien welke factoren een grote rol spelen in het succes van sportsamenwerking. Ook helpt dit bij het formuleren van aanbevelingen en succesfactoren hoe binnen sportsamenwerking constructief omgegaan kan worden met cultuur- en identiteitsfactoren; de tweede doelstelling van het onderzoek.

Hoewel Atlas.ti het mogelijk maakt om alle data van alle interviews per code te ophalen en te analyseren, wordt dit per case gedaan. Cases staan immers los van elkaar en zijn verschillend van aard. De cases 'Succesvolle samenwerking binnen dorp, en 'Mislukte fusie tussen dorpen' behoeven losstaande analyse. Het is belangrijk waakzaam te zijn om niet 'appels met peren te gaan vergelijken'. Na coderen, categoriseren en analyseren van de data per case, wordt het mogelijk om te onderzoeken of er een rode lijn door de verschillende cases loopt, of niet. Zit er verschil in de succesfactoren tussen verschillende vormen van samenwerking? En welke samenwerkingsvorm behoeft bijvoorbeeld welke aanpak?

4. Resultaten deel I: Het verhaal van de sportsamenwerking

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de data-analyse gepresenteerd. Per samenwerkingsverband of project wordt een uitgebreidere situatieschets gegeven dan in de casebeschrijving (3.3 en 3.4) het geval is. Aansluitend wordt bij alle onderzochte samenwerkingsverbanden en projecten uiteengezet welke identiteitsfactoren aan de orde zijn gekomen in de procesvoering van de betrokken organisaties, en in welke mate deze factoren van belang geweest zijn in het bepalen van het succes van de samenwerking.

4.1 Succesvolle samenwerking binnen dorp

Het dorp Bergum in Oost-Friesland heeft 10057 inwoners en is gelegen in de Gemeente Tytsjerksteradiel (Gemeente Tytsjerksteradiel, 2017). In tegenstelling tot de meer Noordoostelijk gelegen gemeenten, behoort de Gemeente Tytsjerksteradiel niet tot een van de krimpregio's die gedefinieerd zijn door de Rijksoverheid. Dit wordt weerspiegeld door het gemeentelijke inwonersaantal dat redelijk constant is. Op 1 januari 2010 was het inwonersaantal van de gemeente 32237 (CBS, 2011a), licht gedaald tot 32077 op 1 januari 2016 (CBS, 2017a). Toen VV Bergum en BCV Burgum in 2004/2005 besloten om samen te gaan werken met de jeugd was er geen sprake van noodzakelijke samenwerking door krimpproblematiek, wat bij de samenwerking tussen de verenigingen in Gemeente de Marne wel het geval is. In het gesprek wat gevoerd is met de voorzitter van BCV Burgum werd aangegeven dat de samenwerking ontstaan is vanuit de gedachte "meer volume, meer kwaliteit". Daarover zegt de voorzitter:

"Beide jeugdverenigingen functioneerden wel goed, maar wil jij met je ambities eigenlijk hoger gaan, dan moet je daar je jeugdvereniging zo veel mogelijk op afstemmen. Vroeger konden BCV en VV Bergum misschien net één of twee C-elftallen op de been brengen. Door de organisatie bij elkaar te doen, kun je gewoon meer kwaliteit bieden."

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Deze ambitie heeft in 2005 geresulteerd in BBC Burgum (Bergum BCV Combinatie): Een jeugdorganisatie waarin de jeugdafdelingen van beide verenigingen gezamenlijk voetballen totdat doorstroom plaatsvindt naar de senioren, waarna de spelers terugkeren naar hun moedervereniging. BBC is schoorvoetend begonnen met één of twee elftallen, maar groeide al vrij snel uit tot de volledige jeugdafdeling en de vrouwenafdeling. De BBC wordt eigenstandig aangestuurd door een commissie. Hoewel het krimpprobleem niet direct aanleiding gevormd heeft voor het ontstaan van de samenwerking, geeft de voorzitter van BCV aan dat beide verenigingen terdege bewust zijn dat demografische ontwikkelingen in de toekomst aannemelijk parten gaan spelen. Hierop geeft hij aan:

"Als je op dit moment de prognoses ziet van de bevolking in Burgum, dan zie je wel dat er een afname is tussen de 0- en 4-jarigen of tussen de 4-

en 12-jarigen. Dan zie je op de algemene lijn dat de jeugdige inwoners van dit dorp 25% terugloopt ten opzichte van 2010.” [...] “Maar wij ontkomen er niet aan dat wanneer die demografie en krimp zich doorzet, dat we hier er ook mee te maken gaan krijgen.”

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Uit onderzoek van Public Result (2015) en Lucassen en van der Roest (2011) bleek dat zelfidentificatie met de eigen vereniging vaak verenigingen belet om samenwerking met elkaar aan te gaan, ondanks een hoge noodzaak vanwege de krimpproblematiek. Door het ontbreken van deze directe noodzaak tot samenwerking, vroeg ik mij af of in het geval van BBC Burgum identiteitsfactoren wellicht een minder doorslaggevende rol hebben bekleed. De voorzitter van BCV geeft echter aan dat cultuur en identiteit wel degelijk relevante onderwerpen waren om rekening mee te houden in de procesvoering vooraf aan de samenwerking. Van oorsprong nemen BCV Burgum en VV Bergum namelijk een andere positie in binnen het dorp:

“Wat natuurlijk speelt is dat wij van oorsprong een Christelijke vereniging zijn. Wij zijn nu bijna 70 jaar geleden opgericht. En VV Bergum is in 1931 opgericht. Dat was meer een zondagsvereniging. VV Bergum was van oorsprong heel veel ondernemers en winkeliers in de vereniging en die hadden gewoon de winkel open op zaterdag. En die gingen voetballen op zondag. Hier is natuurlijk een belangrijk verschil. Daar zie je dus ook dat de ondernemersmentaliteit wat sterker aanwezig is dan hier. Wij zitten meer in de vertegenwoordigers vanuit de publieke sector. Hier zit dus ook een verschil in identiteit en qua samenstelling.”

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

VV Bergum is dus van oorsprong een zondagvereniging en BCV een zaterdagvereniging. Qua beleving en familiale invalshoek zijn de beide verenigingen echter redelijk overeenkomstig, aldus de voorzitter van BCV. Wel geeft de voorzitter echter aan:

“Wat ik heb begrepen is dat (dat is voor mijn tijd), tot een jaar of 10-12 terug, er een grote rivaliteit bestond. Haat en nijd dat vind ik hele zware woorden. Die moeten we absoluut niet in de mond nemen, maar er bestond gewoon rivaliteit.”

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Voornamelijk bij de oudere generatie van BCV zou de samenwerking met VV Bergum hier en daar een pijnlijke plek innemen. Hierover geeft hij aan:

“Ja er is heel veel draagvlak. Uiteraard zal er onderhuids hier en daar nog wel wat zitten, maar dat is met name bij de categorie van de mensen die aan de basis hebben gestaan om beide verenigingen op te richten.”, en:

“Hier en daar zie je bij de oudere generatie die sentimenten nog terug. Die leven nog steeds, laat ik het zo zeggen.”
(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Door de twee besturen zijn in het proces van totstandkoming en de invulling van de samenwerking verschillende maatregelen genomen om deze identiteitsverschillen en rivaliteit te slechten en tot een gezamenlijke identiteit te komen. In het tenue van BBC zijn de clubkleuren van beide verenigingen gecombineerd. Er wordt geen onderscheid gemaakt tussen vrijwilligers van beide verenigingen, en de verenigingen zijn volledig uitwisselbaar als het gaat om accommodaties. Daarnaast is er een gemeenschappelijk kunstgrasveld gerealiseerd waar samen de huur over betaald wordt, en er worden stappen gezet richting een nieuwe multifunctionele sportaccommodatie met een nieuwe kantine. Hierover geeft de voorzitter van BCV aan:

“Dat houdt in dat jij op dat moment, wanneer die sporthal accommodatie daar is, over een jaar of twee, we daar een gezamenlijke kantine gaan krijgen met één organisatie. Met andere woorden: dan gaan we een moeilijke discussie uit de weg. Niet van we heffen één kantine op en zij komen maar bij BCV, maar wij heffen beide kantines mogelijk op en je maakt iets nieuws.”
(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Vanuit deze gedachte zijn beide verenigingen momenteel aan de slag om in een jaar tijd te fuseren tot één voetbalvereniging, omdat op het moment drie besturen elkaar constant moeten zien en veel overleg nodig is om de samenhang te waarborgen. Door één organisatie en één accommodatie te realiseren kan beter worden aangestuurd, aldus de voorzitter van BCV. Om dit doel te bereiken is een commissie benoemd die de ineenvlechting van de twee organisaties inhoud gaat geven. Terugkijkend op de samenwerking met de BBC, en vooruitblikkend op de toekomstige fusie, benoemt de voorzitter van BCV nog een aantal succesfactoren:

“Hoe je het went of keert, we zijn maar een klein dorp, en ik vind dat we met zijn allen een uiterste poging moeten doen om als een homogene organisatie op te trekken. En ook als dorp moet je streven naar homogeniteit. Dat vindt je wanneer je met elkaar in gesprek blijft. Je moet altijd de dialoog blijven zoeken.”, en: “Je kunt natuurlijk met een kwaad gezicht ergens uit weglopen... Maar blijf die dialoog zoeken ondanks je ergens niet mee eens bent.”
(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Als belangrijkste succesfactor ziet hij het in gesprek blijven en het blijven zoeken van de dialoog met elkaar. Door pijnpunten op het gebied van cultuur en identiteit bespreekbaar te maken wordt het ook mogelijk om naar gewenning toe te groeien.

Moeilijke discussies moeten niet uit de weg gegaan worden. Over de toekomstige fusie vult de hierin voorzitter aan:

“Hier en daar lezen we ook wel van andere verenigingen waar het fusieproces minder succesvol is verlopen. Moeilijke discussies moet je nooit uit de weg gaan, maar je kunt wel met zijn allen afspreken dat je in een overgangsfase naar gewenning toe groeit. Dan kan je zeggen van wij gaan fuseren, mogelijk met anderhalf jaar, wij hebben begrip voor de emoties die er rondom onze shirts bestaan, maar dat kan je dus onder een overgangsfase zien. Datzelfde geldt voor de ambities [...] wordt het een zaterdagselftal, of gaan we zondags voetballen?”

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

4.2 Succesvolle samenwerking tussen dorpen

In tegenstelling tot Gemeente Tytsjerksteradiel, is Gemeente de Marne wel een krimpg gebied. De gemeente telde op 1 januari 2017 10888 inwoners (CBS, 2017b). De prognoses wijzen erop dat het inwonertal zal dalen tot rond de achtduizend in 2040, welke gepaard gaat met een vergrijzende bevolking (Gemeente de Marne, 2011). Vanwege het lage aantal inwoners zijn de aanwezige voetbalverenigingen al van relatief klein formaat. Het is dus niet verassend dat de aanwezige voetbalverenigingen in Gemeente de Marne moeite hebben om het hoofd boven water te houden en toevlucht zoeken in samenwerking. Onder de voetbalverenigingen FC Leo, VV Kloosterburen en VV Eenrum zijn twee samenwerkingsverbanden ontstaan: Een samenwerking tussen de jeugd van FC Leo en VV Kloosterburen, en samenwerking in het damesvoetbal tussen SV Eenrum en VV Kloosterburen (EKC).

4.2.1 Samenwerking jeugd FC Leo en VV Kloosterburen

De samenwerking tussen FC Leo en VV Kloosterburen is een stuk recenter dan die in Burgum. Sinds 2014 hebben de verenigingen een gezamenlijke B-afdeling (jeugd tot en met 17 jaar oud), die in 2015 doorgetrokken is naar een gezamenlijke A-afdeling (jeugd tot en met 19). Hierover geeft de voorzitter van FC Leo aan dat het de afgelopen jaren steeds moeilijker geworden is om de oudere jeugd vast te houden. Hij zegt:

“We zien dat de afgelopen jaren het moeilijker is geworden om de oudere jeugd vast te houden. Dat heeft vooral te maken met jongeren die willen werken [...]. Er zijn ook jongeren die met name wegtrekken voor hun studie, naar Groningen toe en daar op kamers gaan wonen [...]. Daarnaast is de werkgelegenheid, zeker voor goedgeschoolden, die ligt hier niet voor het oprapen. Dan ben je ook afhankelijk van met name de stedelijke gebieden. Dat kan voor jongeren ook een aanleiding zijn om zich ergens anders te vestigen. Dat merken we met name in het segment van de oudere jeugd, in de doorstroming naar de senioren.”

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

FC Leo is van oorsprong een zaterdagvereniging en voetbalt met de senioren op zaterdag, terwijl VV Kloosterburen met de senioren op zondag voetbalt. In de samenwerking voetbalt de jeugd op zaterdag. Aangezien de samenwerking enkel met de jeugd betreft, wordt de moeilijke zaterdag-zondag discussie ontweken. Wel geeft de voorzitter aan dat elk dorp in de gemeente zijn eigen cultuur heeft, en dat je merkt dat er verschillen zitten tussen die dorpen. De culturele identiteit van de dorpen werkt door in de cultuur van de vereniging, aldus de voorzitter van FC Leo. Ondanks deze verschillen geeft de voorzitter aan dat *“we beide aan gezamenlijke drijfveer hebben om de koppen bij elkaar te steken.”* Daarop vult hij aan: *“En dan wordt er weleens een grapje over gemaakt, of wordt er gekscherend over gedaan, maar dat draagvlak binnen de verenigingen is er wel.”*

Communicatie tussen de verenigingen en binnen de ledenbestanden ziet de voorzitter van FC Leo als een belangrijk element wat dit draagvlak heeft gecreëerd binnen de verenigingen. In het proces van totstandkoming hebben beide verenigingen alle ouders en jeugdleden uitgenodigd en voorgelegd wat de situatie was waar de verenigingen zich in verkeerde, namelijk dat het voor beide verenigingen lastig was om volledige teams op het veld te zetten vanwege een tekort aan spelers. Hierover geeft hij aan:

“Als je kijkt naar de samenwerking die wij hebben met de jeugd van Kloosterburen, hebben wij in het begin ook alle ouders en alle kinderen uitgenodigd en hun voorgelegd wat de situatie is waar we mee te maken hebben [...] Ditzelfde gesprek hebben ze bij Kloosterburen ook gevoerd en we zijn ruim een jaar vooraf bezig geweest om te kijken hoe we het organisatorisch in zouden vullen, en hoe zorg je inderdaad voor draagvlak binnen je vereniging. Dat moet je op dezelfde manier doen.”

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

En: *“Wat wij vanaf het begin gedaan hebben is dat bij eigenlijk iedere gelegenheid die ik heb, waarbij een groot gedeelte van de leden aanwezig is, geef ik wel een terugkoppeling op de vorderingen die wij maken in het overleg.”*

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

Om de identiteit van de twee verenigingen bij elkaar te brengen hebben de verenigingen wat betreft de clubkleuren eenzelfde aanpak gehanteerd als veel andere samenwerkende verenigingen: Het zwart-wit van Kloosterburen en zwart-oranje van FC Leo zijn gecombineerd in een tenue waar de kleuren zwart-wit-oranje alle drie in terugkomen. De identiteit van beide verenigingen zit hier dus in, aldus de voorzitter van FC Leo. Wat betreft de accommodaties is ervoor gekozen om iedere leeftijdscategorie een half jaar op elke locatie te laten voetballen; dus er wordt voor de winterstop in Kloosterburen gevoetbald en na de winterstop in Leens, of andersom. Ook de training vinden in beide dorpen plaats. Deze keuze is gemaakt zodat de jeugdspelers wel een band houden met hun eigen club, aangezien in de doorstroom

naar de senioren de jeugdleden weer teruggaan naar hun moedervereniging. Hoewel de samenwerking tussen de jeugd momenteel enkel plaatsvindt tussen de B- en A-jeugd (ST, in KNVB-terminologie), zijn de verenigingen wel op zoek naar mogelijkheden om de samenwerking door te trekken naar de gehele jeugd (SJO), mogelijk in samenwerking met andere verenigingen in de regio. Hierover geeft de voorzitter aan:

“We hebben op dit moment gekozen voor een samenwerking met twee teams. Dus een ST, zoals de KNVB dat benoemt. Uiteindelijk als je kijkt naar de kwantiteit van je jeugdopleiding dan is het nooit uit te sluiten dat de samenwerking eens een keer verbreed wordt; dat je gaat kijken naar een SJO. En het is ook niet uitgesloten dat daar eventueel nog meer verenigingen bij aanhaken.”

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

Vragend naar de belangrijkste succesfactoren, geeft de voorzitter aan dat het belangrijk is de weg van geleidelijkheid te bewandelen, zodat op een goede manier toegewerkt wordt naar een bepaald punt. Een samenwerking met de gehele jeugd kan in de toekomst daar een uitvloeisel van zijn. Het is essentieel de leden goed te blijven informeren over de ontwikkelingen en duidelijk te blijven communiceren over bepaalde stappen die gezet worden. Onder de samenspelende jeugd is de sfeer momenteel erg goed, wat voor de voorzitter verreweg het belangrijkste is. Hierover geeft hij aan:

“Het belangrijkste op het moment dat je een sport uitvoert, is dat je plezier hebt in het sporten. Het is een genot om te zien hoe de jongens met elkaar omgaan, hoe ze elkaar accepteren, en ook hoe ze buiten het veld met elkaar omgaan. Dat vind ik gewoon verreweg het belangrijkste.”

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

4.2.2 Eenrum-Kloosterburen Combinatie (EKC)

Waar VV Kloosterburen met de jeugd samenwerkt met FC Leo, wordt op het vlak van damesvoetbal samengewerkt met VV Eenrum. Het is een interessant gegeven dat één vereniging samenwerking onderhoudt met twee verschillende verenigingen in plaats van één. Voordat VV Kloosterburen en FC Leo in 2014 samenwerking aangingen met de jeugdafdeling, zijn VV Eenrum en VV Kloosterburen in het verleden om tafel geweest om deze samenwerking te bewerkstelligen. Dit is niet gelukt. Bij de voorzitter van VV Eenrum is het vooralsnog niet duidelijk waarom dit destijds mislukt is, hoewel hij het vermoeden heeft dat dit komt door een verschil in identiteit. Over deze periode geeft de voorzitter aan:

“Wij hebben de slag gemist zeg ik hier. Wij hadden gewoon in die periode met Kloosterburen samen de jeugd moeten oppakken. Die kans is geweest, maar om een of andere duistere reden die ik niet boven tafel kan krijgen is dat niet doorgegaan.”, en, “En ja, dat is mijn

veronderstelling, maar dat is mede vanwege een verschil in identiteit. Dat heeft het toch wel tegengehouden.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

Door het ontbreken van samenwerking met de jeugd heeft VV Eenrum veel moeite om een volledig B- en A-elftal op het veld zetten. Hiervoor is de club momenteel op zoek in de regio naar samenwerkingspartners om dit in de toekomst beter te kunnen bewerkstelligen. Wel is, zoals benoemd, een samenwerking met de damesafdeling van VV Kloosterburen gerealiseerd. Deze samenwerking is eigenlijk van onderaf tot stand gekomen, zo geeft de voorzitter van VV Eenrum aan:

“Eigenlijk is dat van onderaf gebeurd. Van de meiden zelf onderling. Zo werkt dat. En dan krijgt men de vraag van zouden we niet eens dit... en dan gaan de bestuurders... Ik denk dat je het meest succesvol bent als het van onderaf komt.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

Aangezien de aanleiding tot samenwerking bij de meiden van beide verenigingen zelf vandaan kwam, waren de te overbruggen cultuurverschillen minimaal. Dit kwam ook omdat de meiden elkaar al goed kenden van school en het uitgaansleven, zo geeft de voorzitter aan. Op de vraag hoeveel tijd er vervolgens overheen gegaan is met het afspreken en formaliseren van de samenwerking, geeft de voorzitter dat dat vlot geregeld is in ongeveer een jaar tijd. Net als met de vorige samenwerkingsverbanden zijn de clubkleuren gecombineerd in het EKC-tenuue. Wat betreft de speellocatie is er een 50/50 verdeling gemaakt zodat de EKC-teams op beide locaties evenveel wedstrijden spelen. Wel zijn de meiden nog lid van hun moedervereniging, en gaat daar ook de contributie naar toe. Terugkomend op het identiteitsaspect, geeft de voorzitter van VV Eenrum aan dat als je wat nieuws maakt, je ook een gezamenlijke identiteit kan creëren. Hierover zegt hij:

“Het is ook echt een club geworden met een eigen identiteit. Als je iets mixt kan er ook iets nieuws ontstaan. Dat is bij de dames zeker het geval. Wat ik zelf merk; sinds die clubs gemengd zijn in EKC, is er ook veel meer contact met Kloosterburen en Eenrum als dorp.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

Door de EKC zijn niet alleen de voetbalverenigingen, maar ook de dorpen als geheel dichter tot elkaar genaderd, aldus de voorzitter. Hij gaat verder: *“Laatst was hier een meneer uit Kloosterburen die een jeugdteam aan het fluiten was. Dat kon je vroeger niet bedenken!”* Ook geeft de voorzitter aan dat de jeugdcommissies van beide dorpen meerdere malen per jaar bijeen zijn om de in & outs van de dingen die ze tegenkomen te bespreken. Wel is het zo dat de voorzitter door de samenwerking bewust geworden is dat zo'n voetbalclub aardig geworteld is in een dorp en veel connecties heeft met het verleden. Dat speelt nog steeds een rol. Hoewel de samenwerking in het vrouwenvoetbal behouden leek voor sentimenten van vroeger en culturele barrières,

zit voornamelijk bij de oudere generatie de historie van de club en de rivaliteit met de nabijgelegen clubs nog diep:

“Als je de oudere generaties spreekt, en die lopen hier rond in een vrijwilligersploeg op vrijdag, en dat zijn 65+ers, die hebben dat meegemaakt... Als je dan gekscherend spreekt over FC De Marne – maak er 1 club van, want zo groot zijn die niet, en maak er wat centraals van – dan staan ze gelijk op hun achterpoten. Dat gebeurt niet, nee, echt niet.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

Toch zijn in het proces van totstandkoming een aantal ledenbijeenkomsten gehouden onder leiding van de KNVB om alle leden een stem te geven. Kijkend naar de toekomst is de voorzitter huiverig tegenover een fusieproces. Hij geeft aan dat in deze regio niet zoveel goede ervaringen zijn met het samengaan van clubs (mislukte fusie VV Zeester en UVV'70; 4.3), wat ook uitwerking heeft op de andere verenigingen. Verdere samenwerking naar de seniorenteams zou daarnaast erg gevoelig liggen bij de seniorenleden. Hierover geeft hij aan:

“Je moet niet vergeten wanneer je het over Eenrum en Kloosterburen hebt, dan heb je het over Eenrum 1 en Kloosterburen 1, de seniorenteams. Ja, dat is het vlaggenschip. Dat speelt hier nog wel een heel grote rol hoor.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

Als antwoord op de vraag naar belangrijke succesfactoren geeft de voorzitter mee dat het belangrijk is dat de juiste mensen het proces moeten begeleiden en sturen. Bestuurders moeten zich niet door emotie laten beheersen maar zich opstellen als bestuurder. Afsluitend geeft de voorzitter mee dat het belangrijk is om respect te hebben voor je eigen identiteit, maar ook zeker voor die van de ander:

“Daar begint het mee. Je moet altijd respect geven, respect nemen; zo werkt het nooit. Dus je moet een ander respecteren om het zelf terug te krijgen. Je moet eerst begrijpen en dan begrepen worden [...] Ik denk dat het een valkuil is dat je verwacht dat een ander jou vertrouwt; je moet het andersom doen. Vertrouwen moet je geven, dat kun je niet krijgen.”

(Voorzitter, VV Eenrum, citaat uit interview)

4.3 Mislukte fusie

In Gemeente de Marne zijn vijf voetbalverenigingen: VV Eenrum, VV Kloosterburen, FC Leo, VV Zeester en VVSV'09. De samenwerking tussen VV Eenrum, VV Kloosterburen en FC Leo zijn besproken. VV Zeester uit Zoutkamp en VVSV'09 uit Ulrum zijn twee aparte verenigingen, maar dat is niet altijd het geval geweest. In 2006 zijn de toenmalige verenigingen SV Zeester en UVV'70 samen gaan spelen met de jeugd, vanwege een gebrek aan jeugdleden bij beide vereniging. In 2009 zijn de twee verenigingen gefuseerd tot de vereniging VVSV'09: Vol Vertrouwen Samen Verder.

Begin 2014 heeft het dorp Zoutkamp zich echter weer losgetrokken uit de fusie en is opnieuw begonnen met een eigen voetbalvereniging genaamd VV Zeester. VVSV'09 is blijven bestaan en is nu de voetbalvereniging van Ulrum.

Het eerste jaar van de fusie liep uitstekend. De leden konden het goed met elkaar vinden. Beide verenigingen geven in de interviews aan dat de sfeer onder de leden geweldig was. Ook was er in beide dorpen in het proces van totstandkoming veel draagvlak binnen de dorpen. De voorzitter van VVSV'09 geeft aan dat tijdens de algemene ledenvergaderingen van de oorspronkelijke verenigingen bijna iedereen unaniem instemde met de fusie. Wel wordt door beide voorzitters aangegeven dat de oudere garde en oud-leden moeite hadden met het samengaan van de fusie. Hierover werd aangegeven:

“Maar het waren met name de oud-leden, die geen lid meer waren, die hadden wel wat bedenkingen, want daar zat natuurlijk wel wat oud-zeer. Dat had ook zijn oorsprong.”

(Voorzitter, VVSV'09, citaat uit interview)

“Dat oudere garde, laat ik maar zeggen de supporter, de oud-bestuursleden, die hadden daar heel veel moeite mee. Er waren erbij die zeiden het zal wel moeten en het kan niet anders, maar die hadden er moeite mee dat de fusie kwam.”

(Voorzitter, VV Zeester, citaat uit interview)

Uiteindelijk heeft dit oud-zeer geen aanleiding gevormd voor het breken van de fusie. In het interview met de voorzitter van VV Zeester werd aangegeven dat in het fusietraject was afgesproken dat het eerste elftal het ene jaar in Ulrum zou voetballen, en het andere jaar in Zoutkamp. Volgens hun was deze afspraak zwart op wit op papier gezet. In het interview met VVSV'09 werd echter gezegd dat deze afspraak nooit zo op papier gekomen is, en dat dit op een gegeven moment een eigen leven is gaan leiden in Zoutkamp. Wie in dit geval gelijk heeft is vanuit mijn perspectief als onderzoeker niet te zeggen. Wel is duidelijk dat de irritatie is begonnen toen het eerste elftal niet kwam voetballen in Zoutkamp, en het niet nakomen van deze 'afpraak' aanleiding gaf tot de eerste wrijving binnen het dorp. De onvrede in Zoutkamp bereikte echter een climax toen het idee ontstond dat mensen uit Ulrum ook de jeugd naar het eigen dorp wilde trekken. Hierover geeft de voorzitter van VV Zeester aan:

“De verklikker slaapt nooit, en toen kwam ons ter ore dat men alles naar Ulrum wou trekken, óók de jeugd. En dan lag hier een sportcomplex nutteloos en hadden hier nu de brandnetels tot aan het dak gestaan, met alle gevolgen van dien, want alles wat weg is komt nooit weer. En dus is men toen weer om tafel gaan zitten, want dit pikken we niet; “we gaan zelf weer beginnen!””

(Voorzitter, VV Zeester, citaat uit interview)

Volgens de voorzitter van VVSV'09 is dit echter nooit de doelstelling geweest:

“Het gedonder begon dat we eigenlijk naar één complex wilden. Toen werd er gekozen voor Ulrum [...] En toen in Zoutkamp had je al snel het idee van dat de Ulrummers alles naar zich toe willen trekken. Dat was het idee niet, we wilden alles op één complex hebben, en of dat nou in Ulrum was of in Zoutkamp...”

(Voorzitter, VVSV'09, citaat uit interview)

Over dit onderwerp zou de communicatie van de toenmalige voorzitter van de fusievereniging zeer ongelukkig geweest zijn, zo geven de voorzitters van beide verenigingen aan. Naar verluidt zijn er bepaalde uitspraken gedaan in de pers, waar de toenmalige voorzitter vervolgens geen afstand van zou hebben genomen. Over de toenmalige voorzitter wordt in het gesprek met VV Zeester aangegeven:

“Dat (de keuze voor Ulrum als sportlocatie) werd zomaar even beslist door het toenmalige bestuur. Vooral de toenmalige voorzitter is de grote boosdoener [...] En toen het hier dus te oren kwam dat de voorzitter de stekker hier uit Zoutkamp wou trekken... Toen was het muizen natuurlijk.”

(Voorzitter, VV Zeester, citaat uit interview)

En: *“Maar nogmaals, de fusie is mislukt; eigenlijk door één persoon. De sfeer onderling bij de jongens is goed. Daar is niks mis mee.”*

(Voorzitter, VV Zeester, citaat uit interview)

De voorzitter van VVSV'09 geeft aan dat nadat dit balletje is gaan rollen en mensen in Zoutkamp bezig waren weer een eigen vereniging op te zetten, er nog pogingen gedaan zijn om de fusie te redden. Het kwaad was echter al geschied; het vertrouwen binnen Zoutkamp in het bestuur en de voorzitter was verdwenen:

“We hebben best wel goede gesprekken gehad zowel hier als daar, en ook hier leefde toen wel het besef om er alles aan te doen om de boel bij elkaar te houden en men was hier ook bereid erg veel water bij de wijn te doen, eigenlijk om Zoutkamp in alles zijn zin te geven. Het vertrouwen was er alleen niet meer. Dan is het trekken aan een dood paard.”

(Voorzitter, VVSV'09, citaat uit interview)

Uit deze mislukte fusie blijkt dat niet alleen verenigings- en dorpsidentiteit een rol kunnen spelen in het succes van samenwerkingsverbanden; ook de persoonlijke houding en het gedrag van een individu kan aanleiding vormen tot onvrede. Achteraf zijn beide verenigingen het erover eens dat er betere communicatie nodig was tussen de verenigingen, en dat het belangrijk is dat er een goede voorzitter aangesteld wordt die zich neutraal opstelt en gedragen wordt door alle partijen. Ook hadden de afspraken beter op papier gezet moeten worden, aldus VVSV'09. Daarnaast is het belangrijk om veel tijd uit te trekken voor een fusietraject, aldus de voorzitter van VV Zeester.

Wat betreft toekomstige samenwerking is VV Zeester erg huiverig, gezien hun ervaringen van het fusietraject. Daarnaast geeft de voorzitter van VV Zeester aan dat de club zeer gedragen is in het dorp en in alle leeftijdscategorieën er een elftal op het veld gezet kan worden. Er heerst veel trots binnen de verenigingen. Ook bij VVSV'09 ontstaat weer trots na het breken van de fusie, zo geeft de voorzitter aan. Zo is pasgeleden door sponsoracties en verschillende fondsen een kunstgrasveld aangelegd. Wel geeft de voorzitter van VVSV'09 aan dat de verenigingen niet ontkomen aan samenwerking in de toekomst, vanwege het aanhoudende krimpprobleem. Vragend naar toekomstige samenwerking tussen VV Zeester en VVSV'09 geven beide voorzitters aan dat dit onwaarschijnlijk is. Er zit nog teveel oud-zeer binnen de verenigingen en het bestuur om dit mogelijk te maken. Wel geven beide voorzitters aan dat de leden het nog altijd uitstekend met elkaar kunnen vinden. Wel zou VVSV'09 wat betreft samenwerking eerder naar FC Leo toe trekken. VV Zeester houdt zich momenteel nog van deze discussies af.

4.4 Mislukte multifunctionele sportaccommodatie

Naast te hebben gesproken met de voorzitters van VV Zeester en VVSV'09 over de mislukte fusie, heb ik een gesprek gevoerd met een onderzoeker van Onderzoeksbureau Partoer die betrokken geweest is bij een mislukt project wat betrekking had op de voetbalverenigingen VV Marrum, Wardy Ferwert en Wykels Hallum in Gemeente Ferwerderadiel. Ook Gemeente Ferwerderadiel in Noordoost Friesland wordt gezien als een krimpgedebied (Rijksoverheid, 2015), met een trend van bevolkingsafname (CBS, 2011b; CBS, 2017c). Hoewel het hier gaat om een project, en niet zozeer een samenwerkingsverband, is er wel een duidelijk verband te leggen tussen dit project en de procesvoering die schuilgaat samenwerkingsverbanden tussen voetbalvereniging.

Het dorp Hallum was in samenwerking met de Gemeente Ferwerderadiel en Provincie Friesland bezig geweest om een multifunctioneel sportcentrum te ontwikkelen; genaamd 'Bruisend Hart Hallum'. Hoewel het project niet direct betrekking had op de voetbalverenigingen in Marrum en Ferwerd, zou de toekomstige impact van dit project ook in Marrum en Ferwerd voelbaar zijn. De onderzoeker van Partoer geeft aan dat de voetbalvereniging uit Hallum nog redelijk groot is, maar dat de verenigingen uit Marrum en Ferwerd zich door de krimpproblematiek in een positie bevinden dat samenwerking in de toekomst noodzakelijk wordt om hun positie in het dorp te behouden. Door het project 'Bruisend Hart Hallum' zou de Gemeente Ferwerderadiel in de toekomst echter geen financiële middelen meer beschikbaar kunnen stellen voor het onderhoud van de sportlocaties in Marrum en Ferwerd. Dit betekende dat op termijn alle drie voetbalverenigingen uit de regio noodgedwongen gebruik moesten gaan maken van dit sportcomplex, waardoor Marrum en Ferwerd hun sportlocatie in het dorp zouden verliezen, zo geeft de onderzoeker aan. Pas in de laatste fasen van het project werd onderzoeksbureau Partoer gevraagd om in de dorpen een draagbaarheidsonderzoek uit te voeren. Hieruit bleek dat in Marrum en Ferwerd geen draagvlak bestond. Hierover geeft de onderzoeker aan:

“Toen heeft de provincie mij gevraagd een draagbaarheidsonderzoek te doen bij de verenigingen, van ‘wil je dit eigenlijk wel?’. Er bleek dat bij de vereniging in Hallum veel draagvlak was, maar in de andere twee dorpen een stuk minder.”

(Onderzoeker, Partoer, citaat uit interview)

Volgens de onderzoeker van Partoer is in het proces te weinig aandacht besteed aan creëren van draagvlak in Marrum en Ferwerd en het betrekken van de verenigingen hierin. Door het gebrek aan draagvlak heeft Gemeente Ferwerderadiel het project uiteindelijk af moeten blazen. Over dit proces geeft de onderzoeker aan:

“Wat ze vergeten hebben, in mijn opinie, is dat ze de verenigingen echt betrokken hebben; dus echt het draagvlak creëren [...] En dat is naar mijn idee niet of te weinig gebeurd, waardoor men plotseling voor een voldongen feiten kwam te staan... Want ja, het had te veel consequenties, waardoor die gemeente eigenlijk voor een keuze kwam te staan om te kiezen tussen het een of het andere dorp, en dat kan een gemeente natuurlijk nooit doen. Hierdoor is het uiteindelijk niet doorgegaan.”

(Onderzoeker, Partoer, citaat uit interview)

En: *“Als twee clubs het niet willen, dan kan de gemeente niet zeggen: ‘Ondanks dat twee clubs het niet willen, we gaan toch hierin investeren.’”*

(Onderzoeker, Partoer, citaat uit interview)

In dit project heeft het begrip verenigingsidentiteit een minder grote gespeeld; met name ‘het dorp’ was de voornaamste reden waarom dit project geen doorgang heeft kunnen vinden. Het gebrek aan draagvlak in Marrum en Ferwerd kwam voort uit de angst dat op termijn alle voorzieningen uit het dorp zouden verdwijnen; dezelfde angst die in Zoutkamp aanleiding vormde voor het breken van de fusie. In het project Bruisend Hart Hallum bestond geen communicatie over deze angst. Over deze communicatie geeft de onderzoeker aan:

“Dus dan ga je ook nadenken als dorp, tenminste dat zou ik doen, van als het voetbal op termijn verdwijnt en dat zou naar Hallum gaan, wat krijgen we ervoor terug? Is er iets wat nu in Hallum is wat je kan concentreren in Ferwerd? Hetzelfde in Marrum. Ik denk dat dorpen die bij elkaar liggen en voorzieningen delen, met elkaar in gesprek moeten hoe we die voorzieningen kunnen verdelen.”

(Onderzoeker, Partoer, citaat uit interview)

De onderzoeker geeft aan dat wanneer deze communicatie bestond, er wellicht meer draagvlak ontstaan was in Marrum en Ferwerd en het project doorgang had kunnen vinden. De reden waarom de fusie tussen VV Zeester en UVV'70 uiteindelijk mislukt is laat zien dat deze constatering evenzeer relevant is voor samenwerkingsverbanden en fusies tussen voetbalverenigingen.

4.5 Samenwerking vanuit perspectief KNVB

Sportsamenwerking en tussen voetbalverenigingen is niet een fenomeen wat enkel lokaal uiting vindt. Ook landelijke sportbonden als de KNVB zijn druk bezig om mee te gaan in deze actuele ontwikkelingen. De KNVB heeft per regio verenigingsadviseurs die onder andere samenwerkingsprocessen begeleiden. In het gesprek wat ik had met een verenigingsadviseur van KNVB Noord, werd aangegeven dat zij nog niet veel kennis bezitten over het onderwerp cultuur en identiteit in relatie tot het succes van samenwerkingsverbanden. Wel geeft hij aan dat je steeds vaker open sportverenigingen ziet ontstaan, die meer dan enkel voetbal zijn; open sportverenigingen (Verdere uitwerking in 4.6). Hierover geeft de adviseur aan dat om voort te kunnen blijven staan je je als club moet kunnen onderscheiden en jezelf onmisbaar moet maken voor de rest van de bevolking. Dit is ook een vorm van samenwerking en een culturele verschuiving, aldus hem. Ook geeft de verenigingsadviseur aan dat er per regio een verschil bestaat in de mate waarin voetbalverenigingen gebruik maken van de diensten van de KNVB:

“Dat merken wij ook wel een beetje in de openheid van verenigingen, in de mate waarin ze ons weten te vinden en in welke mate ze open staan voor hulp, of dat ze gewoon naar de overheid gaan en hun handje ophouden. Daar zit ook wel een cultuurverschil wat betreft verenigingen. In de veenkoloniën weten de verenigingen ons minder te vinden.”

(Verenigingsadviseur, KNVB Noord, citaat uit interview)

Als antwoord op de vraag wat de belangrijkste succesfactor is voor samenwerking tussen voetbalverenigingen, geeft de adviseur aan dat het belangrijkste is om een gezamenlijk doel te hebben; een gezamenlijke noodzaak. Zonder deze drive is de kans op slagen veel minder.

Naast procesbegeleiding en advies initieert de KNVB als sportbond zelf ook samenwerking, zij het van een hoger schaalniveau. In de Achterhoek, eveneens gedefinieerd als krimpgebied, heeft de KNVB een overkoepelend samenwerkingsproject opgezet genaamd ‘Skolder an Skolder’. Door Skolder an Skolder worden verenigingen gestimuleerd om samenwerking met elkaar te zoeken en om zo een bestendig sportklimaat te creëren ter anticipatie op de krimpproblematiek. De KNVB heeft een aantal procesbegeleiders beschikbaar gesteld om verenigingen hierin te ondersteunen. Dit heeft geresulteerd in 27 samenwerkingsverbanden tussen voetbalverenigingen, waarvan twee/drie samenwerkingsverbanden aan het kijken zijn naar een fusietraject. Naast het creëren van toekomstbestendigheid stimuleert de KNVB verenigingen om op zoek te gaan naar de cultuurkant van de vereniging; wat is nou de identiteit van je vereniging? Vragend naar hoe cultuurverschillen en emoties het succes van de samenwerkingsverbanden in Skolder an Skolder beïnvloedt, geeft de projectleider aan:

“Wat ik zie is dat die verschillen en emoties er zijn, maar meestal wordt dat (het succes van het samenwerkingsverband) toch weer beïnvloed door wie er op dat moment in het bestuur zit, en hoe die zich laten beïnvloeden door de oude garde bij wijze van spreken.”

Projectleider Skolder an Skolder, KNVB, citaat uit interview)

Wederom wordt aangegeven dat culturele sentimenten en emoties voornamelijk bij de oudere garde aanwezig zijn, en niet zozeer bij de jeugd. Deze constatering ging vooraf aan de bovenstaande uitspraak. De projectleider geeft echter aan dat het belangrijker is hoe het bestuur van een vereniging of samenwerkingsverband omgaat met deze emoties binnen de verenigingen. Naast het hebben van een neutraal bestuur met visie op de toekomst, is het zeer belangrijk om de leden te betrekken in het proces:

“Hier (voorbeeld van samenwerkingsverband in De Achterhoek) zat het bestuur achter de schermen heel druk, twee keer per week, met elkaar aan tafel en hadden een fusieplan en fusievoorstel klaarliggen; allebei de ledenvergaderingen op het hetzelfde moment. Bij allebei de ledenvergaderingen werd het gewoon faliekant van tafel geveegd, omdat ze de leden er niet bij betrokken hadden.”

Projectleider Skolder an Skolder, KNVB, citaat uit interview)

Na het te hebben gehad over het project Skolder an Skolder, was ik benieuwd of samenwerking ook op hoger bestuurlijk niveau plaatsvindt tussen verschillende sportbonden, aangezien lokale sportsamenwerking vaak een sportbrede invulling heeft (4.6). Hierover geeft de projectleider aan dat op bestuurlijk niveau de sportbonden al een tijd met elkaar samenwerking. Het is echter een recente ontwikkeling dat op lokaal niveau meer aandacht komt voor sportbrede samenwerking:

“Met betrekking tot de maatschappelijke problematiek wordt er al samengewerkt (tussen de bonden). En wat je nu ziet is dat die beweging die zeg maar op verenigingsniveau plaatsvindt. Door het project Skolder an Skolder ben ik in januari gevraagd om te starten als projectleider van de acht gemeenten in de Achterhoek, maar dan sportbreed. Dus ik geef nu dus leiding aan die acht ambtenaren sport, en daarbij hebben we dus een aantal projecten: jeugd, senioren, duurzaamheid, etc. Daarin ben ik dus niet alleen maar met de voetbal bezig, maar ben ik gewoon sportbreed bezig. Dan ben ik ook bezig met zorg, welzijn en culturele verenigingen.”

Projectleider Skolder an Skolder, KNVB, citaat uit interview)

4.6 Sportbrede samenwerking

Sportbrede samenwerking is al een aantal keer aan de orde gekomen. Uit de gesprekken met de voorzitters en professionals kwam naar voren dat samenwerking tussen verschillende takken van sport, en samenwerking tussen sport met publieke, maatschappelijke en culturele organisaties, een ontwikkeling is die zeer aantrekt. In het kader van cultuur en identiteit is dit een interessant gegeven, aangezien het

aannemelijk is dat cultuurverschillen aanwezig zijn tussen verschillende takken van sport en andere organisaties.

4.6.1 Sportbrede samenwerking Leens

In het gesprek met de voorzitter van FC Leo uit Leens in Gemeente de Marne, werd aangegeven dat de vereniging zich veel bezighoudt met deze vorm van samenwerking. Hierover geeft de voorzitter aan:

“Ik heb drie jaar geleden de stoute schoenen aangetrokken en heb ik contact opgenomen met alle verenigingen, stichtingen en commissies in het dorp [...] Binnen de SVL, zoals ik aangaf, zitten 19 verenigingen, stichtingen en commissies – heel breed, dus van de sinterklaasvereniging, tot de speeltuincommissie, ondernemersbelangen, ijsbaanvereniging... noem maar op - we zijn nu drie jaar bezig.”

(Voorzitter, FC Leo, citaat uit interview)

Met als doelstelling de algehele leefbaarheid in het dorp Leens in tijden van krimp en de aanstaande gemeentelijke herindeling, wordt in de SVL (samenwerkingsverband Leens) dorp breed samengewerkt op allerlei verschillende vlakken. Daarnaast zijn de voetbalaccommodaties van FC Leo doordeweeks opgesteld zodat onder andere scholen en andere verenigingen gebruik kunnen maken van de voorzieningen. Als vereniging in een krimpgebied moet je niet de illusie hebben dat je het alleen kan overleven, zo geeft de voorzitter aan. Vragend naar verschillende identiteiten tussen deze diverse organisaties, geeft de voorzitter aan dat de verschillende verenigingen en organisaties dichter tot elkaar zijn genaderd. Wel geeft de voorzitter aan dat de cultuur van het dorp doorwerkt in de verenigingen. Het is dus niet verassend dat de verschillende verenigingen niet extreem afwijken wat betreft cultuur. Dankzij de SVL is in verschillende kleine verenigingen nieuw leven ingeblazen, en is er onder andere een muziekfestival in het dorp georganiseerd. Dit draagt allen bij aan de leefbaarheid van het dorp, aldus de voorzitter.

4.6.2 Sportdorp

Een van de organisaties die mede aan de voet staat van het sportbrede samenwerking is het Huis voor de Sport Groningen. 10-12 jaar geleden is Huis voor de Sport Groningen begonnen met een project genaamd Sportdorp. In die tijd constateerde de organisatie dat de dorpen in de Provincie Groningen te maken kregen met vergrijzing en bevolkingskrimp en dat veel sportverenigingen hoogstwaarschijnlijk deze ontwikkelingen niet zouden kunnen bijbenen. Door Sportdorp probeert Huis voor de Sport de leefbaarheid en vitaliteit van dorpen en wijken vergroten. In een sportdorp wordt door middel van een enquête gepeild welke sportbehoefte bestaat waarvan de voorzieningen momenteel nog niet aanwezig zijn. Als uit de enquête blijkt dat in het sportdorp veel vraag is naar bijvoorbeeld badminton of zaalvoetbal, worden in samenspraak met het dorp en Huis voor de Sport deze nieuwe sportvormen georganiseerd, worden de geïnteresseerden uitgenodigd, en wordt gezorgd dat alle

benodigde materialen en een trainer aanwezig zijn. Daarnaast wordt getracht deze nieuwe vorm van sport onder te brengen bij een bestaande vereniging (Bijvoorbeeld badminton bij de tennisvereniging). Over dit proces binnen een dorp geeft een sportconsulent van Huis voor de Sport Groningen aan:

“We zijn begonnen om alle verenigingen uit te nodigen om uit te leggen wat sportdorp is [...] Vervolgens zijn we gaan brainstormen van “Jongens; dit zijn de huidige takken van sport, dit zijn trends en landelijke ontwikkelingen, en om dan te vragen waar liggen er nog behoeftes? Zijn er hier bijvoorbeeld vroeger takken van sport geweest?” Een dorp gaf toen aan van “Ja, hier is altijd korfbal geweest.” Dus weet je wat, doen we dat er ook gewoon bij, want misschien dat hier nog oude korfballeden rondlopen die misschien wel weer willen korfballen. Weet je wel, dus dan gaan we daar gewoon kijken of daar nog behoefte ligt. Dus zo hadden we de enquête gewoon opgesteld: “Doe je aan sport: ja/nee?”, “Bij welke sportvereniging zit je?” En vervolgens hebben we eigenlijk al heel snel gevraagd van “wij willen nieuwe takken van sport opzetten en dit zijn mogelijkheden; geef aan welke je graag zou willen doen.””

(Sportconsulent, Huis voor de Sport Groningen, citaat uit interview)

Dorpen kunnen zelf Huis voor de Sport benaderen met de vraag een Sportdorp te worden; mits ze binnen de categorie vallen van 1300 tot 3500 inwoners. Vervolgens gaat het Huis voor de Sport op zoek naar de mogelijkheden om een tweejarige Sportimpuls subsidie te regelen vanuit het Rijk. Door nieuwe sportvormen aan bestaande verenigingen te verbinden geeft de sportconsulent aan dat sportverenigingen hun perspectief weten te verbreden, zelf versterking ondervinden door de nieuwe leden, en er versterking plaatsvindt van het verenigingsleven binnen een dorp. Ook geeft de sportconsulent aan dat je binnen Sportdorpen de saamhorigheid en sociale cohesie in een dorp verbeterd. Na twee jaar stopt de subsidie en wordt verwacht dat de nieuwe sportvormen zelfvoorzienend verder kunnen bestaan.

Vragend naar de rol van cultuur en identiteit binnen Sportdorp, geeft de consulent aan dat dit een zeer relevant onderwerp is. Voorheen is het vaak voorgekomen dat sportverenigingen niet willen meewerken, omdat ze bang zijn hun identiteit als sportspecifieke vereniging te verliezen. Voornamelijk bij verenigingen waar de ‘oude garde’ het bestuur vormgeeft zou dit het geval zijn. De sportconsulent geeft aan:

“Wat toch wel vaak een struikelblok is, is dat ze vaak binnen hunzelf blijven denken. Vooral in zo’n eerste jaar, dan is het toch moeizaam. Je wil graag de nieuwe tak van sport ergens onder brengen, dan is het vervelend als je dan geen vereniging vindt die zegt van “Ja, dat kan wel onder ons.” Weet je wel, dat is gewoon jammer. Hun mindset moet zeg maar open om daar open voor te staan, en dat heeft gewoon tijd nodig.”

(Sportconsulent, Huis voor de Sport Groningen, citaat uit interview)

In dit proces geeft de consultant aan dat oud zeer eruit gemasseerd moet worden door steeds kleine stapjes te nemen. Daarnaast wordt aangegeven dat het belangrijk is dat een bestuur bestaat uit een gezonde mix de 'oude' en 'nieuwe' garde, met een progressieve instelling. Ook communicatie is extreem belangrijk. Je moet constant de stapjes die genomen worden te blijven benoemen binnen de vereniging. Als voorbeeld geeft de consultant:

“Als je kleine stapjes maakt, moet je dat elke keer benoemen: “Van... nou met het kaboutervoetbal, dat gaan we nu gezamenlijk opzetten. De ene week komen ze bij ons trainen, en de andere week gaan we bij hun trainen.” Je moet het dus wel benoemen. Je kan wel kleine stapjes zetten, maar je moet wel die oud leden meenemen – al zijn het enkel kijkers, maar ze leggen nog wel een grote stempel op die club”

(Sportconsulent, Huis voor de Sport Groningen, citaat uit interview)

5. Resultaten deel II: Theoretische verbandlegging

Waar in het vorige hoofdstuk de sportsamenwerking binnen de cases verteld is door de ogen van de respondenten, wordt in dit hoofdstuk kort en bondig beschouwd hoe de cases zich verhouden tot het theoretisch kader en het conceptueel model, alvorens in het volgende hoofdstuk antwoord te geven op de onderzoeksvragen, het bieden van een discussie en het geven van aanbevelingen voor vervolgonderzoek.

5.1 Cultuur & Identiteit

In het theoretisch kader zijn vier identiteitsconcepten gedefinieerd die van betrekking (kunnen) zijn op sportsamenwerking. Dit waren persoonlijke identiteit, collectieve identiteit, sociale identiteit en plaatsidentiteit.

Persoonlijke identiteit had betrekking op onder andere de karaktereigenschappen, opvattingen, normen en waarden van een individu (Jones & McEwen, 2000). In de besproken samenwerkingsverbanden blijkt dat de houding van één persoon vaak een grote rol speelt in het succes van de samenwerking. Wellicht het meest prominent komt dit naar voren in de mislukte fusie tussen SV Zeester en UVV'70, waar beide verenigingen aangeven dat de toenmalige voorzitter een sleutelpositie innam bij het breken van de fusie. In dit geval was het met name gebrekkige communicatie van deze voorzitter wat parten speelde. Ook de KNVB-projectleider van Skolder an Skolder geeft in het interview nadrukkelijk in op de rol die een individu kan hebben binnen het succes van sportsamenwerking. Hierover geeft hij aan:

“Wat je soms weleens ziet is dat iemand een bestuursfunctie of commissiefunctie neemt, omdat hij graag die verantwoordelijkheid wil dragen, maar dat dan doet alsof het een eenmanszaak is. Terwijl de verenigingsstructuur heel anders is dan de organisatiestructuur van bijvoorbeeld een bedrijf.”

Projectleider Skolder an Skolder, KNVB, citaat uit interview)

Juist het hebben van een bestuurder die naar buiten durft te kijken, stappen durft te nemen om samenwerking aan te gaan, en de vereniging hierin nauw betreft, is een belangrijk element van het ontstaan het succes van sportsamenwerking, aldus de projectleider van Skolder an Skolder.

Collectieve identiteit had betrekking op de mate waarin een individu zichzelf identificeert met een groep, of de cultuur en identiteit binnen die groep (Melucci, 1995; Snow, 2001; Kuhn, 2014); ‘identify with’. Hier tegenover staat de sociale identiteitstheorie, waarin wordt gedacht in termen van ‘identify against’. Volgens de theorie roept sociale identiteit ‘positief’ gedrag op ten opzichte van de mensen binnen de eigen groepen, en ‘negatief’ en afstandelijk gedrag tegenover mensen in out-groups (Kuhn, 2014; Rees et al. 2015). In de succesvolle cases blijkt dat er soortgelijke stappen zijn gezet om negatief en afstandelijk gedrag te voorkomen, en om de sportverenigingen dichter bij elkaar te brengen. In deze samenwerkingsverbanden zijn de clubkleuren gecombineerd tot een nieuw

tenue, en zijn gezamenlijk afspraken gemaakt over het gebruik van accommodaties. In verschillende gesprekken, waaronder die met de voorzitter van VV Eenrum, wordt aangegeven dat het samenwerkingsverband een eigen identiteit heeft verkregen; een gezamenlijke identiteit tussen twee verenigingen. In de mislukte cases lijken groepsidentificatie en afstandelijke gedrag tegenover 'the other' niet aanleiding te vormen voor het mislukken van de samenwerking of fusie. Bij de fusie tussen SV Zeester en UVV'70 bleek dat de leden het onderling goed met elkaar konden vinden. Van grote cultuurverschillen tussen de verenigingen of leden was geen sprake. Juist slechte afspraken over het gebruik van accommodaties en de locatiekeuze, gebrekkige communicatie en een gebrek aan draagvlak bleken uiteindelijk de reden tot de breuk. In de mislukte multifunctionele sportaccommodatie was voornamelijk 'het dorp' van belang. Dit sluit wellicht beter aan op het concept plaatsidentiteit, dan op collectieve- en sociale identiteit.

Plaatsidentiteit ging over hoe fysieke en symbolische eigenschappen van een plek (bijvoorbeeld een dorp, of sportkantine) bijdragen aan iemand gevoel van identificatie met die betreffende plek (Stedman, 2002; Vanclay, 2008; Devine-Wright, 2009). Dergelijke verenigingen in de plaatsbinding en plaatsidentiteit van mensen ('place disruption') gaat vaak samen met negatieve emoties, zoals een gevoel van angst en verlies (Fried, 2000; Devine-Wright, 2009). Juist de angst dat de eigen sportaccommodatie zou verdwijnen, en noodgedwongen verplaatsing zou zijn naar Hallum, leken in Marrum en Ferwerd aanleiding te vormen voor het gebrekkige draagvlak, waardoor het project geen doorgang kon vinden. Daarnaast geeft de adviseur van Partoer aan dat in de procesvoering fouten gemaakt zijn, door het minimaal betrekken van de dorpen Marrum en Ferwerd.

5.2 Samenwerking & Proces

In het conceptueel model werd aangesloten bij een vijftal succesfactoren voor sportsamenwerking in Nederland, aldus geformuleerd door Rozenveld (2006): Het inrichten van een duidelijke overlegstructuur en taakverdeling, het gebruik maken van professionele expertise om sportverenigingen te ontlasten, het hebben van overeenstemming tussen sportverenigingen in de toekomstverwachtingen, het concreet invullen van de samenwerking, het nemen van veel tijd voor het proces van samenwerking, en het formaliseren van de samenwerking.

Uit de cases blijkt veelvuldig dat goede communicatie en procesvoering voor een groot deel het succes van sportsamenwerking bepaalt. Het vijftal succesfactoren zijn duidelijk te herkennen in de succesvolle samenwerking binnen dit onderzoek. De eerste succesfactor dat er een duidelijke overlegstructuur en taakverdeling aanwezig moet zijn komt prominent terug in alle interviews. Onderlinge communicatie en gelijkwaardigheid daarin staat aan de basis van het gehele proces van samenwerking, en het gebrek daarvan blijkt één van de sleutelfactoren in het mislukte fusietraject tussen SV Zeester en UVV'70. Onderlinge communicatie blijkt vaak aan te sluiten bij de tweede succesfactor dat er overeenstemming moet bestaan over de verwachting

met betrekking tot de samenwerking. Dit verband tussen communicatie en overeenstemming komt duidelijk terug in het eerder gebruikte citaten uit het gesprek over de sportsamenwerking in Burgum:

“[...] En ook als dorp moet je streven naar homogeniteit. Dat vindt je wanneer je met elkaar in gesprek blijft. Je moet altijd de dialoog blijven zoeken.”, en: “Je kunt natuurlijk met een kwaad gezicht ergens uit weglopen... Maar blijf die dialoog zoeken ondanks je ergens niet mee eens bent.”

(Voorzitter, BCV Burgum, citaat uit interview)

Het concreet invullen van de samenwerking is iets wat vanzelfsprekend lijkt te zijn in de meeste samenwerkingsverbanden. Bij de succesvolle samenwerkingsverbanden ligt er een duidelijk toekomstvisie op tafel. Hoewel gebrekkige communicatie door de toenmalige voorzitter de druppel op de gloeiende plaats was in het mislukte fusietraject, ontstond door het ontbreken van concrete afspraken over het gebruik van accommodaties de eerste spanningen binnen de nieuwgevormde fusievereniging VVSV'09.

Hoewel tijd nemen voor het proces van samenwerking belangrijk blijkt in het maken van afspraken, het creëren van draagvlak en overeenstemming en helpt in het proces van gewenning, is het in mijn zienswijze geen succesfactor van zichzelf. Het proces van samenwerking kan verkeerd aangepakt wordt, ongeacht of er veel tijd voor het proces uitgetrokken wordt of niet. In de mislukte fusie en het mislukte multifunctionele project in Hallum is het niet het geval dat er minder tijd uitgetrokken is voor het proces van samenwerking. Wel zijn in de beschikbare tijd fouten gemaakt in de procesvoering die uiteindelijk het succes van de samenwerking of het project negatief beïnvloed hebben. Het formaliseren van de samenwerking komt in de interviews niet ter sprake als belangrijke succesfactor, maar lijkt slechts een vanzelfsprekendheid om samenwerking in eerste instantie mogelijk te maken.

6. Conclusie

In de resultatenhoofdstukken is het verhaal van de geïnterviewden verteld en zijn verbanden gelegd met de verschillende identiteitsbegrippen uit het theoretisch kader. Nu kunnen deze resultaten gebonden worden tot een conclusie en antwoord op de onderzoeksvragen.

5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen van dit onderzoek waren als volgt:

Wat is de rol van cultuur en identiteit in het succes en falen van sportsamenwerking in gebieden met bevolkingskrimp en vergrijzing?

Hoe kan constructief worden omgegaan met cultuur en identiteit in het proces van sportsamenwerking?

Cultuur en identiteit blijken op verschillende manieren plek in te nemen in zowel sportspecifieke als sportbrede samenwerking in krimpgebieden. Wat met name interessant is, is dat cultuurverschillen tussen de verenigingen (en organisaties) geen grote struikelblokken blijken binnen de cases. In alle samenwerkingsverbanden wordt aangegeven dat de leden het onderling goed met elkaar kunnen/konden vinden; zelfs in de minder succesvolle of mislukte samenwerkingsverbanden of fusies. Hoewel oud zeer in de meeste verenigingen bij de seniorenleden nog aanwezig is, wordt in geen van de samenwerkingsverbanden dit als groot struikelblok voor de samenwerking gezien. Wel is het belangrijk dat ook deze leden in het proces van draagvlak meegenomen worden. Juist door slim om te gaan met onder andere clubkleuren (door het creëren van een nieuw tenue), en accommodaties (goede afspraken over het gebruik hiervan), blijkt dat bij de meeste samenwerkingsverbanden er sprake is van een nieuwe gezamenlijke identiteit waar beide verenigingen zich in herkennen. In plaats van dat samenwerking belemmerd wordt door cultuurverschillen, blijkt het eerder een middel om de vereniging dichter bij elkaar te brengen, in tijden waar samenwerking noodzakelijk geacht wordt door de krimpproblematiek.

Factoren met betrekking tot cultuur en identiteit die wel van belang blijken voor het succes van sportsamenwerking, zijn persoonlijke identiteit en plaatsidentiteit. In bijna alle gesprekken wordt aangegeven dat de houding of identiteit van een voorzitter of een ander kaderlid dermate veel invloed kan uitoefenen dat sportsamenwerking of een fusie negatief beïnvloed wordt. Dit komt prominent naar voren in de mislukte fusie tussen SV Zeester en UVV'70. Plaatsidentiteit is wellicht een vreemde eend in de bijt, omdat het indirect zeer van belang bleek binnen het succes van sportsamenwerking. Het gaat hier niet zozeer om culturele verschillen met het andere dorp(en), maar de angst om op termijn afscheid te moeten nemen van de (sport)voorzieningen in het eigen dorp, als gevolg van de krimpproblematiek. Dit lijkt echter meer een angst voor verdwijnende leefbaarheid, dan een angst dat de cultuur van het dorp op termijn vervaagt. Deze bevinding over het verdwijnen van sportvoorzieningen ligt in lijn met andere actuele discussies, zoals het behouden en sluiten van onder andere scholen

in krimp dorpen (Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling, (2011a); van Baars, (2015); Hoekman et al., 2015).

Hoewel de vijf succesfactoren van Rozenveld (2006) in meer of mindere mate ook relevant blijken in dit onderzoek, zijn er specifiek een aantal succesfactoren te benoemen met betrekking tot sportsamenwerking in krimpgebieden. Een eerste succesfactor is dat samenwerkende sportverenigingen een bestuur en voorzitter hebben die zich neutraal opstellen en geen gekleurde bril op hebben, open staan voor de dialoog en toenadering zoeken met de andere verenigingen en organisaties, en de eigen vereniging daarin adequaat betrekken door goede interne communicatie. Juist het gebrek aan de bovenstaande factoren blijkt aanleiding te hebben gevormd voor het falen binnen de mislukte sportsamenwerking in dit onderzoek. Hiernaast is het zeer belangrijk dat alle betrokken partijen als gelijkwaardige gesprekspartners in het proces betrokken worden. Dit helpt bij het vormen van draagvlak. In de mislukte sportaccommodatie in Hallum werden twee sportverenigingen niet gehoord, waardoor in de eindfasen van het project pas het gebrek aan draagvlak zichtbaar werd. Ook in de succesvolle samenwerking wordt dit regelmatig benadrukt. Om aan te sluiten bij de succesfactoren van Rozenveld; een procesmanager of -begeleider wordt in meerdere interviews aangeraden als geschikt middel om binnen sportsamenwerking objectief toe te zien op de procesvoering en het vormen van draagvlak.

5.2 Discussie

Hoewel de aanwezigheid van cultuurverschillen tussen sportverenigingen en dorpen in dit onderzoek geen direct verband lijkt te hebben met het succes en falen van sportsamenwerking of fusies, en voornamelijk communicatie en goede procesvoering belangrijk zijn, wordt duidelijk uit verschillende bronnen dat veronderstelde cultuurverschillen wel een rol spelen in de keuze van verenigingen om samenwerking aan te gaan, en met welke verenigingen en organisaties. In de Atlas van Noordoost Fryslân, presenteert Public Result (2015) het volgende citaat, waaruit het beeld ontstaat dat cultuurverschillen met name een rol spelen voordat het proces van samenwerking daadwerkelijk tot stand komt.

“Je merkt dat er tussen de verschillende verenigingen enorme cultuurverschillen zijn. Wij zouden niet met alle sportverenigingen in ons dorp kunnen samenwerken”

(Onbekend)

Uit dit citaat blijkt dat sommige verenigingen vooraf aan samenwerking al een idee hebben met welke verenigingen wel of niet samengewerkt kan worden. Of deze veronderstellingen gegrond zijn, en of de sportverenigingen in kwestie in de praktijk echt geen samenwerkingspartners zouden kunnen vormen, blijft de vraag. In een van de interviews werd aangegeven dat men als burens prima met elkaar omgaat, maar zaterdag op het voetbalveld opeens niet meer door één deur met elkaar kan. Een andere voorzitter geeft aan door de samenwerking erachter gekomen te zijn dat men helemaal niet zoveel van elkaar verschilde. De resultaten van dit onderzoek scheppen

het vermoeden dat cultuurverschillen door historische rivaliteit en sentimenten mogelijk uitvergroot worden in de ogen van sportverenigingen vooraf aan samenwerking, en dat de culturele barrière om te gaan samenwerken groter gemaakt wordt dan eigenlijk het geval is.

Bij aanvang van het onderzoek had ik als onderzoeker de verwachting dat cultuurverschillen een grotere rol zouden spelen in het succes van sportsamenwerking dan achteraf gebleken is. Het was dus verassend dat met name procesmatige factoren belangrijk blijken dit succes. Daarnaast was het interessant kennis te nemen met de rol die persoonlijke identiteit en plaatsidentiteit (het dorp) innemen het in proces van sportsamenwerking. In alle interviews werd aangegeven dat de houding van een individu in zeer grote mate het succes van de samenwerking kan beïnvloeden. Bij aanvang van het onderzoek had ik niet verwacht dat een individu zo'n plaatsbepalende plek in zou kunnen nemen in een samenwerkingsverband waarin zoveel verschillende mensen betrokken zijn. Wel had ik verwacht dat 'het dorp' een belangrijke positie zou innemen in het succes van sportsamenwerking. Dit bleek het geval, hoewel in een andere manier dan ik gedacht had. Waar ik verwacht had dat culturele verschillen met andere dorpen belangrijk zouden zijn, blijkt het meer de angst om voorzieningen en uit het eigen dorp te verliezen ten koste van lokale leefbaarheid.

Naast het kritisch terugblikken op de verwachtingen vooraf aan het onderzoek, is het belangrijk kritisch te reflecteren op het onderzoeksproces en mijn positie als onderzoeker. Door de respondenten tijdens de interviews zoveel mogelijk hun eigen verhaal te laten vertellen, en daarin objectief sturing te bieden door een semigestructureerde manier van interviewen, kreeg ik het idee dat ik niet als buitenstaander gezien werd en er in het gesprek veel openheid ontstond. Door het toepassen van snowball sampling heb ik deels verantwoordelijkheid uit handen gegeven aan mijn respondenten door hun andere geschikte respondenten en samenwerkingstrajecten te laten identificeren. Enerzijds heeft dit ertoe geleid dat al mijn respondenten zeer goed geïnformeerd zijn over het onderzoeksonderwerp. Anderzijds ontstaat hierdoor het risico dat respondenten enkel suggesties geven voor mensen met een soortgelijke visie op sportsamenwerking. Mogelijk bestaan er nog andere visies op de rol van cultuur en identiteit in sportsamenwerking die ik niet in mijn onderzoek heb weten op te nemen.

Verder heb ik voor een aantal cases in mijn onderzoek één interview afgenomen. Hoewel een verenigingsvoorzitter of professional voldoende in staat is om alle benodigde informatie te verschaffen over een samenwerkingstraject, is het altijd waardevol om verschillende visies te hebben op hetzelfde onderwerp. Wellicht dat met meer interviews per case andere perspectieven boven water waren gekomen, en ik meer diepgang had kunnen aanbrengen in het onderzoek.

5.3 Aanbevelingen

De resultaten van dit onderzoek zijn op verschillende manieren toepasbaar. Allereerst is er een praktische toepassing, aangezien de resultaten van dit onderzoek kunnen dienen als waardevolle informatie in huidige en toekomstige samenwerkingsverbanden tussen sportverenigingen. De samenwerkingsverbanden

die in dit onderzoek centraal staan, kunnen de resultaten uit dit onderzoek gebruiken om een kritische blik te werpen op de eigen samenwerking, en waar nodig de beleidsvoering bijstaven ten bate van het succes van de samenwerking. Het verhaal van de verschillende samenwerkingsverbanden kan daarnaast nuttig zijn voor andere sportverenigingen en relevante organisaties, zowel in krimpgebieden als daarbuiten, als inspiratiebron welke vormen van sportsamenwerking mogelijk zijn. Verder bieden de verschillende succesfactoren die uit de resultaten naar voren gekomen zijn handvaten hoe een samenwerkingsproces op een constructieve manier aangepakt kan worden.

Naast de praktische toepassing van de resultaten uit dit onderzoek, levert dit onderzoek een bijdrage aan het hedendaagse wetenschappelijke debat met betrekking tot sportsamenwerking en de rol van cultuur en identiteit hierin. Welke verbanden er bestaan tussen cultuur en identiteit en het succes van sportsamenwerking, in het licht van bevolkingskrimp en vergrijzing, was vooraf aan dit onderzoek een onderbelicht onderwerp in sociaalwetenschappelijk sportonderzoek. Door vanuit verschillende perspectieven en vanuit verschillende identiteitsbegrippen naar het succes van sportsamenwerking te kijken, is getracht helderheid te creëren in een onderzoeksveld waar tot kort veel vragen onbeantwoord waren. Toch lijkt het inherent aan elk goed onderzoeksproces dat er naast het verhelderen van bepaalde kwesties een scala aan nieuwe onderzoeksvragen aan de oppervlakte komt. Dit onderzoek is daarin geen uitzondering. Zoals benoemd scheppen de resultaten en het verhaal van de cases het vermoeden dat cultuurverschillen mogelijk uitvergroet worden vooraf aan het samenwerkingsproces. Sommige sportverenigingen in krimpgebieden kiezen ervoor helemaal geen samenwerking aan te gaan, en versterking binnen de eigen vereniging te bewerkstelligen. Het is een interessante onderzoeksvraag waarom verenigingen deze keuze maken. Heeft dit te maken met de cultuur van andere verenigingen? Of komt deze keuze voort uit praktische overwegingen? En in welke mate beïnvloedt de keuze om niet samen te werken de vitaliteit van een sportvereniging in een krimpgebied, in een tijd waar samenwerking vaak noodzakelijk geacht wordt? Een andere interessante onderzoeksvraag die boven komt drijven naar aanleiding van dit onderzoek, is de mate waarin de resultaten van dit onderzoek zijn te generaliseren naar andere samenwerkingsverbanden, niet onderzochte krimpgebieden in Nederland, en buitenlandse regio's met soortgelijke krimpverschijnselen. Door het onderzoeken van zes verschillende cases in drie Nederlandse krimpregio's, is een poging om de toepasbaarheid van de resultaten te verbreden. Toch zou het waardevol zijn om verder onderzoek te verrichten onder sportverenigingen in andere regio's, zowel in Nederland als internationaal.

Literatuurlijst

- Aa, A van der & Fierant, T. (2017). Amateurclubs in zwaar weer. *Leeuwarden Courant*, 18-02 2017.
- Aalvanger, A. & Beunen, R. (2011). *Dorpsidentiteit: op zoek naar eenheid in verscheidenheid: Vijf methoden waarmee dorpsbewoners hun dorpsidentiteit expliciet kunnen maken*. Rapport 275. Wageningen: Wageningen UR.
- Alkemade, J van. & Avric, B. & Arends, H. & Kunen, M. & Veerman, H. & Gillieron, R. (2014). *Themadossier Sport en Leefbaarheid in Krimp- en anticipeerregio's*. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.
- Atkinson, R. & Frint, J. (2001). Accessing Hidden and Hard-to-reach Populations: Snowball Research Strategies. *Social Research Update*, 33 (1), 1-4.
- Baars, L. van (2015). Nog niet eerder zoveel basisscholen gesloten. *Trouw*, 06-10-2015.
- Boessenkool, J. (2011). Spotverenigingen: een plaatsbepaling. In Boessenkool, J. & Waardenburg, M. & Kemper, F. (Red.), *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (pp. 21-30). Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut: Centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek.
- Boessenkool, J. & Waardenburg, M. & Lucassen, J. (2011). Inleiding. In Boessenkool, J. & Waardenburg, M. & Kemper, F. (Red.), *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (pp. 11-18). Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut: Centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek.
- Brewer, M.B. & Gardner, W. (1996). Who Is This "We"? Levels of Collective Identity and Self Representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71(1), 83-93.
- Cameron, J. (2016). Focusing on the Focus Group. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 203-224). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Campbell, A. & Hausenblas, H.A. (2009). Effects of Exercise Interventions on Body Image: A Meta-analysis. *Journal of Health Psychology*, 14(6), 780-793.
- CBS (2011a). *Gemeente Op Maat: Tytsjerksteradiel*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- CBS (2011b). *Gemeente Op Maat: Ferwerderadiel*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- CBS (2017a). *Bevolkingsontwikkeling; regio (Tytsjerksteradiel) per maand*. Geraadpleegd tussen 15-11-2017 en 01-12-2017 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37230ned&D1=0-2,4-5,7-8,13-17&D2=502&D3=182-193,195-205&VW=T>. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.

- CBS (2017b). *Bevolkingsontwikkeling; regio (De Marne) per maand*. Geraadpleegd tussen 15-11-2017 en 01-12-2017 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37230ned&D1=0-2,4-5,7-8,13-17&D2=338&D3=182-193,195-205&VW=T>. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- CBS (2017c). *Bevolkingsontwikkeling; regio (Ferwerderadiel) per maand*. Geraadpleegd tussen 15-11-2017 en 01-12-2017 via <http://statline.cbs.nl/Statweb/publication/?DM=SLNL&PA=37230ned&D1=0-2,4-5,7-8,13-17&D2=195&D3=182-193,195-205&VW=T>. Den Haag/Heerlen: Centraal Bureau voor de Statistiek.
- Clifford, N. & French, S. & Valentine, G. (2010). Getting Started in Geographical Research: how this book can help. In Clifford, N. & French, S. & Valentine, G. (Red.), *Key Methods in Geography*. London: SAGE Publications Inc.
- Cope, M. (2016). Organizing and Analyzing Qualitative Data. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 350-370). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Deaux, K. (1993). Reconstructing social identity. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19(1), 4-12.
- Devine-Wright, P. (2009). Rethinking NIMBYism: The Role of Place Attachment and Place Identity in Explaining Place-protective Action. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 19(6), 426-441.
- Dunn, K. (2016). Interviewing. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 149-188). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Eck, J.R. van & Zwaneveld, P. & Gemeren, J. van & Gerwen, O.J. van (2015). *Toekomstverkenning Welvaart en Leefbaarheid: Cahier Regionale ontwikkelingen en verstedelijking*. Den Haag: Planbureau voor de Leefomgeving en Centraal Planbureau.
- Eder, K. (2009). A Theory of Collective Identity Making Sense of the Debate on a 'European Identity'. *European Journal of Social Theory*, 12(4), 1-21.
- Eisenstadt, N. S. & Giesen, B. (1995). The construction of collective identity. *European Journal of Sociology*, 36(1), 72-102.
- Frederick, S. (2003). Time preference and personal identity. In Read, D. & Baumeister, R. (Red.), *Time and decision: Economic and psychological perspectives on intertemporal choice* (pp. 89-113). New York: Russel Sage Foundation.
- Fried, M. (2000). Continuities and Discontinuities of Place. *Journal of Environmental Psychology*, 20(3), 193-205.

- Gemeente de Marne (2011). *De Marne blijvend de moeite waard: Integraal beleidskader krimp en leefbaarheid*. Leens: Gemeente de Marne.
- Gemeente Tytsjerksteradiel (2017). *Overzicht inwonersaantal Tytsjerksteradiel*. Geraadpleegd tussen 15-11-2017 en 01-12-2017 via https://www.tytsjerksteradiel.nl/inwoners-t-diel/aantal-inwoners-tytsjerksteradiel_45495/. Burgum: Gemeente Tytsjerksteradiel.
- Gerring, J. (2016). *Case Study Research: Principles and Practices*. 2e Editie. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hidalgo, C.M. & Hernandez, B. (2001). Place Attachment: Conceptual and Empirical Questions. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3). 273-281.
- Hoekman, R. & Bulsink, A. & Kalmthout, J. van (2015). *Sportverenigingen in krimpkeren: Het belang van sportverenigingen voor de leefbaarheid in krimpkeren*. Utrecht: Mulier Instituut
- Johnson, R.B. & Christensen, L. (2016). Part 1 Introduction: Quantitative, Qualitative, and Mixed Research. In Johnson, R.B. & Christensen, L. (Red.), *Educational Research Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches* (29-59).
- Jones, S.R. & McEwen, M.K. (2000). A Conceptual Model of Multiple Dimensions of Identity. *Journal of College Student Development*, 41(4), 405-414.
- Kearns, R.A. (2016). Placing Observation in the Research Toolkit. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 313-333). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Knol, F. & Maas-de Waal, C. Roes, T. (2002). *Zekere banden: Sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- KNVB (2017). *Voorwaarden samenwerkingsovereenkomsten KNVB*. Tussen 01-10-2017 en 01-01-2018 veelvuldig geraadpleegd via <https://www.knvb.nl/assist/verenigingsbeleid/samenwerken>
- Kuhn (2014). *The Role of Sport for the Construction of Social Identity in Sing Yer heart out for the Lads*. Heidelberg: Ruprechts-Karls-Universität Heidelberg
- Lucassen, J. & Roest., J.W. van der (2011). Samenwerking, hybridisering en fusies bij sportverenigingen. In Boessenkool, J. & Waardenburg, M. & Kemper, F. (Red.), *Sportverenigingen: tussen tradities en ambities* (pp. 95-113). Den Bosch: W.J.H. Mulier Instituut: Centrum voor sociaalwetenschappelijk sportonderzoek.
- Meerten, M. van (2007). 'Sterk door samenwerking, maar hoe? Een tipje van de sluier op het gebied van samenwerkingsvormen voor sportverenigingen', *Sportfacilities*, (3), 53-55
- Melucci, A. (1995). The Process of Collective Identity. In Johnston, H. &

- Klandermans, B. (Red.), *Social Movements and Culture* (pp. 41-63). London: UCL Press.
- Minichiello, V. & Aroni, R. & Hays, T.N. (1995). *In-depth Interviewing: Principles, Techniques, Analysis*. Melbourne: Pearson Education Australia.
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011a). *De personele gevolgen van krimp in het onderwijs*. Den Haag: Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling.
- Nationaal Netwerk Bevolkingsdaling (2011b). Krimp; Het nieuwe groeien. *Positionpaper of leefbaarheid en voorzieningen in krimpgebieden*. Gelderland: Document Production Center, Biblioservice Gelderland.
- Public Result (2015). *Atlas van Noordoost Fryslân*. Den Haag: Public Result B.V.
- Rees, T. & Haslam, S. A. & Coffee, P. & Lavalley, D. (2015). A social identity approach to sport psychology: Principles, practice, and prospects. *Sports Medicine*, 45(8), 1083-1096
- Rijksoverheid (2015). *Indeling gemeenten krimpregio's en anticipeerregio's*. Tussen 01-10-2017 en 01-01-2018 veelvuldig geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/bevolkingskrimp/krimpgebieden-en-anticipeergebieden>
- Roest, J.W. van der (2015). *From participation to consumption? Consumerism in voluntary sport clubs*. Utrecht: Utrecht University.
- Rozenveld, M. (2006). *Versterking door samenwerking? Een evaluatieonderzoek naar het succes van samenwerking tussen sportverenigingen en factoren die daarop van invloed zijn*. Tilburg: Universiteit van Tilburg.
- Ruth, M. & Franklin, R.S. (2013). Livability for all? Conceptual limits and practical implications. *Applied Geography*, 2014 May 1(49), 18-23.
- Snow, D. (2001). *Collective Identity and Expressive Forms*. Irvine: Organized Research Unit of University of California.
- Stedman, R. (2002). Towards a Social Psychology of Place: Predicting Behavior from Place-Based cognitions, Attitude, and Identity. *Environment and Behavior*, 34, 561-581.
- Stratford, E. & Bradshaw, M. (2016). Qualitative Research Design and Rigour. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 117-129). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Sutton, J. & Austin, Z. (2015). Qualitative Research: Data Collection, Analysis, and Management. *CJHP*, 68(3), 226-231
- Vanclay, F. (2008). Place matters. In Vanclay, F. & Higgins, M. & Blackshaw, A. (Red.), *Making Sense of Place: Exploring concepts and expressions of place through different sense and lenses* (pp. 3-11). Canberra: National Museum of Australia Press.

- Veale, S. & Schilling, K. (2004). *Talking History: Oral History Guidelines*. Hurtsville: Department of Environment & Conservation (NSW).
- Veenhoven, R. (1999). THE FOUR QUALITIES OF LIFE: Ordering Concepts and Measures of the Good Life. *Journal of Happiness Studies*, 2000(1), 1-39.
- Verlaat, M.N. van 't (2010). *Marktgerichte sportbonden: een paradox?* Oisterwijk: Uitgeverij BOXPress.
- Westat, J.F. & Mark, M.M. & Rog, D.J. & Thomas, V. & Frierson, H. & Hood, S. & Hughes, G. (Red.) (2010). *The User-Friendly Handbook for Project Evaluation*. Arlington: National Science Foundation.
- Winchester, H.P.M. & Rofo, M.W. (2016). Qualitative Research and Its Place in Human Geography. In Hay, M. (Red.), *Qualitative Research Methods in Human Geography* (pp. 45-73). Don Mills, Ontario, Canada: Oxford University Press.
- Zucchermaglio, C. & Alby, F. (2011). Identity in Sport Teams. *Psychology*, 2(3), 202-209.

Bijlage I Interviewguide

Categorie	Hoofdvragen	(Mogelijke) vervolgvragen
<i>Introductie op onderzoek en toelichting op interview</i>		
Vereniging (algemeen_	Hoeveel leden telt uw vereniging en hoe uit welke dorpen komen de leden?	<p>Hoe heeft het ledenbestand zich ontwikkeld de afgelopen jaren?</p> <p>Hoe ziet de leeftijdsverdeling binnen de vereniging er ongeveer uit?</p>
Eigen identiteit	Wat is nou echt typisch voor uw vereniging en uw leden?	<p>In welke aspecten verschilt uw vereniging met de andere vereniging(en)?</p> <p>Bestaat er veel rivaliteit tussen uw vereniging en de andere vereniging(en)?</p>
Totstandkoming samenwerking	Hoe en met welk doel is het samenwerkingsverband tot stand gekomen?	<p>Hoe lang bestaat het samenwerkingsverband nu?</p> <p>Waarom werkt u met deze vereniging(en) samen en niet met andere vereniging(en) in de buurt?</p>
Praktische invulling samenwerking	Wat is de praktische invulling van de samenwerking?	<p>Hoe hebben jullie het gebruik van sportaccommodaties geregeld binnen de samenwerking?</p> <p>Wat hebben jullie in de samenwerking gedaan met de clubkleuren?</p> <p>Hoe regelen jullie de verdeling van vrijwilligers binnen de samenwerking?</p>
Gezamenlijke identiteit	Merkt u dat door de samenwerking de verenigingen dichter naar elkaar toe trekken?	<p>Komt de eigen identiteit van uw vereniging door de samenwerking in het geding?</p> <p>Is het bouwen aan een gezamenlijke identiteit een doel binnen de samenwerking?</p>

		<p>Wat doet dit met de club? Hoe reageren de leden (en het dorp)?</p>
<p>Succes van de samenwerking</p>	<p>In welke mate ziet u het samenwerkingsverband als succesvol?</p>	<p>Is er veel draagvlak onder de leden voor de samenwerking?</p> <p>Spelen cultuurverschillen een rol in het succes van de samenwerking? En hoe?</p> <p>Wat gaat er minder goed in de samenwerking?</p> <p>Ziet u dat ontwikkelingen in de sportcultuur (consumentengedrag, individualisme) ook een rol spelen in de samenwerking de verenigingen?</p>
<p>Toekomstige samenwerking</p>	<p>Hoe ziet u de toekomst van het samenwerkingsverband voor u?</p>	<p>Worden stappen gezet richting een fusie?</p> <p>En met de sportaccommodaties en vrijwilligers?</p> <p>Welke stappen worden gezet om de samenwerking te verbeteren?</p> <p>Als u terugkijkt op het proces van samenwerking tot zover, wat zijn belangrijke succesfactoren in het omgaan met cultuurverschillen?</p> <p>Zijn er verder nog succesfactoren in de procesvoering van sportsamenwerking te benoemen?</p>
<p><i>Afsluiting interview</i></p>		

Bijlage II Coderingschema

1) Vereniging/organisatie	<ul style="list-style-type: none"> 1a) Historie 1b) Ledenbestand 1c) Bestuur 1d) Accommodaties 1e) Sportief aanbod 1f) Nevenactiviteiten 1g) Krimpproblematiek 1h) Maatschappelijke positie 1i) Financiën
2) Aanleiding tot samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> 2a) Verhoging ledenaantal 2b) Financieel motief 2c) Kwaliteitsimpuls 2d) Versterking maatschappelijke positie 2e) Overig
3) Invulling samenwerking	<ul style="list-style-type: none"> 3a) Sportieve invulling 3b) Bestuurlijke invulling 3c) Gebruik van accommodaties 3d) Financiën 3e) Clubkleuren 3f) Vrijwilligers
4) Cultuur & Identiteit	<ul style="list-style-type: none"> 4a) Persoonlijke identiteit 4b) Collectieve identiteit ('Identify with') 4c) Sociale identiteit ('Identify against') 4d) Plaatsidentiteit 4e) Gezamenlijke identiteit 4f) Gedrag 4g) Open club en omni-verenigingen 4h) Consumentisme en individualisme
5) Communicatie & Proces	<ul style="list-style-type: none"> 5a) Proces van totstandkoming 5b) Procesbegeleiding 5c) Doelstelling en visie 5d) Communicatieve aanpak 5e) Ontwikkeling draagvlak 5f) Evaluatie samenwerking 5g) Nakomen van afspraken
6) Toekomstige ontwikkelingen	<ul style="list-style-type: none"> 6a) Toekomst vereniging/organisatie 6b) Toekomst samenwerking